

TINÓDI JÁSON KIRÁLY SZÉPHISTORIÁJA.

I.

A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum Csereyné-codexében fentmaradt Jason király históriájának Tinódi a szerzője. Ezt a versfőkből tudjuk meg, a hol így nevezi meg magát: SEBASTIANWS LITERATWS DE THINOD CWM SINISSTRA MANWS GRIOI [így] WWLNERE IN DOMBOWAAR CRWCIARETWR FECIT E. Mitől kapta balkezén a nehéz sebet, mely talán életpályájára is elhatározó hatással volt, harcban-e, mint Szilády hiszi, vagy békében betegségtől, nem tudjuk. A czímerében levő kard arra czéloz-e, hogy a karddal is tudott bánni, vagy csak arra, hogy kardforgató vitézek hősi tetteit énekelte meg? A legrégebb ismert életrajzi adatunk ez, noha valószínű, hogy előbb is verselt, de ilyenféle kísérletei elvesztek: azért a dombovári betegszobát kell lantosi pályája első állomásának tekintenünk.

Hányatott élete folyásáról nemcsak az első, hanem a legtöbb adatot énekeinek versfői s végső strófái tartották fenn. Szilády szedte össze azokat (1881) nagy gonddal s rajzolta meg belőlük az ember, a hazafi, a lantos és krónikás képét.¹ Az azóta előkerült újabb adatok sem változtatnak sokat e képen.² Legnevezetesebb ezek között az 1901-ben felfedezett nemeslevele s czímer- s nemességkérő folyamodványa, melyből bizonyossá válik, hogy nem született a fehérmegyei nemes Tinódi-családból, hanem becsületes polgári rendű szülőktől. 1510 körül született valamelyik (baranya- vagy fehérmegyei) Tinód nevű községben; szülei vagy valamelyik főúr költségén tanult ki; jól megtanult latinul, mert máskülönben nem tudott volna még énekei versejeibe is latin mondatokat foglalni s nem olvashatta volna Vergiliust,³ Jason király históriáját, a Gestákat, Turóczit, pedig ezeket énekeihez felhasználta.

»A lelki tanufággal telyes énekek[által] is, — írja Szenczi Molnár »Postilla Sculteticá«-ja végén — az mellyeket az Euan-geliomnac tanítói fzerzettenec, és az fzegény Deakoc, és aytóc elótt, hazanként énekettenec, fokfzantalan emberec vezérelttenec

¹ Régi M. Költők Tára. III. kötet. Bevez.

² L. Mészöly: Tinódi S. Nagykőrös, 1906.

³ A Ferdinándhoz intézett ajánlásban írja: »Tanúbizonság erről az tengör vizébe Éneás társait mint biztatja volt, hogy az ott való nyomorúságok végre emléközetre öröm leszön.« (Forsan et haec olim meminisse juvabit. Aen. I. 202. v. s.)

az igaffágnac efmeretire Nemet országban, Belgiumban, Franciaországban, kiváltképpen pedig Magyar országban, holott az könyv nyomtatáfnac fűc volta fogyatkozása miat ez efzközze kellett gyakran elniec az tanitoknac, az kic az Diakoknac szép lelki tanúsággal tellyes énekeket irtanac eleikben, mellyeket, nem czac házankint, hanem lakodalmakbanis megénekeltenecc.¹ Így volt ez már a reformatio befogadása előtt is, nemcsak külföldön, hanem nálunk is. Tinódi még deákkorában kaphatott kedvet az énekmondásra, melyet később életpályául választott és életcélzul tűzött maga elé.

Mint már említettük, először a tolnamegyei Dombóváron ad életjelt magáról 1537—8 körül, vagy talán még előbb.² 1541-ben a somogymegyei Szigeten vagy Szigetváron van, Enyingi Török Bálintnak, vitéz urának házánál, mint lantos, vagy kobzos,³ megénekli fogságba vitelét, melyből sohasem lett szabadulása és olyan bensőséggel rajzolja a család mély bánatát, a hogyan az szokott írni, a ki maga is a családhoz tartozónak tekintetett, a hogyan az az udvari lantos vagy énekes apród keseregheti urát, a ki benne mindenét elvesztette. Már ekkor feleséges embernek kellett lennie, sőt valószínűen már több gyermeke, legalább egy fia és leánya volt Katalin asszonytól.⁴ Az udvari lantosból ettől kezdve vándorénekes lesz, a ki egyik vitéz embertől a másikhoz vándorol, a kinek van megénekelni való tette, harci kalandja és bátorsága, a kiket a hír már is szárnyaira vett fel, melynek a vándor lantos a legbuzgóbb szolgája. A »búdosásban« első állomás Baranya (Baranyavár)⁵ volt, itt szerzi énekbe, itt énekl meg 1542. Szent György innepében (ápr. 24.) három magyar főúr (Perényi, Majláth, Török) török fogságba jutását, a következő évben Daruváron⁶ Verbőczy Imrénék, István vitéz fiának, Kozári viadalát. 1544-ben Nagyszombatban ad életjelt magáról, »A szalkai mezőn való viadal«-lal. Ide, Szilády szerint, az országgyűlés vonzotta, itt ismerkedhetett meg Nádasdy Tamással, a ki holtáig s családjának holta után is pártfogója maradt.⁷ Hova utazgatott 1545-től 1548 nyaráig, nem tudjuk,⁸ ez időközéből

¹ Postilla Scult. (Oppenh. 1617.) 1073—4. l. (Uy eszt. pred.)

² Lásd alább e bevezetés III. részét.

³ »Dávid király« versfejeiben: »lutinista condam magnifici domini Valentins (!) Terek de Enning«. Tinódi a »Lantos« nevet szereti használni, ennek felel meg a »lutinista« név is. Tört. Tár 1889. 598. lapon 1544-ből említettik egy Sebastianus citharida [citharista], de nem bizonyos, hogy T.-ra vonatkozik-e, vagy a másik Lantos Sebestyénre, ki szinte ekkor élt?

⁴ 1554-ben olyan nagy fia van, a kit borért küldhet a Kassától jó messze eső Nagyidára [Perényi Ferencz birtokára] a kulcsárhoz (Udvarbírák« végén RMKT. III. 318. l.), s 1563-ban két leánya volt férjnél. Irod. Közl. 1905. 367. l. Mészöly i. m. 16. l.

⁵ Ezt Mészöly állapította meg i. m. 23. l.

⁶ Németh B. (Szigetvár tört. 97. l.) szerint a. m. a Kapos jobb partján feküdt Dáróvár.

⁷ RMKT. III. k. XIV. l.

⁸ Ha a Tört. Tár 1889. 598. lapján közölt adat reá vonatkozik, akkor 1544-ben (nov. 28.) Kassán polgárjogot nyert, tehát akkor ettől kezdve Kassa állandó tartózkodási helye.

(1546) éneke is csak egy maradt fent (Szulimán cs.), de erről sem mondja meg, hol írta. 1548-ban Bátori András vendége Nyirbátorban. E látogatás emlékét nem históriás ének, hanem a »Sokféle részegős« leírása hirdeti. Ettől kezdve nyugalmasabb élet vár a sokat bujdosó lantosra. A telet már a »kincses« Kassán tölti, itt fű »hideg télben körmében házába«. Valószínűen Nádasdy pártfogásával és anyagi segédelmével itt saját házat szerez magának s ebben lakik népes családjával, szegényesen, »füstös szobában«, de megelégedetten s olykor »víg voltában, vígan iszik szikszai jó borában«. Nádasdy mellett Czecei [Cecei] Lénárt kassai kapitány volt pártfogója, a ki bölcs, de a mellett »nagy víg embör vala, minden szereti vala« tehát a lantos is, ki az ilyen emberek kegyéből tartotta fenn magát.¹ Időről-időre, mikor egy-egy munkájával elkészült, vagy újabb énektárgyat keresett, fölkerelkedett s nagyobb kirándulásokat tett az országba. Így ment 1553-ban az »aranylábú« Debreczenbe Enyingi Török Jánoshoz, egykori kisgazdájához, egyik gyermekének keresztapjához, kinek udvari lantos korában tizenkét éves koráig valószínűen tanítója is volt, hogy a huszonnégy éves ifjú hősnak saját szájából hallja harci kalandjait és azokat mentül hamarabb országszerte hirdethesse; majd onnan a »Kis Kőköllő mellett« fekvő Bonyhára [Bohonya] Bethlen Farkashoz, kinek udvarbírái és kulcsárjai semmivel sem voltak különbek Bátori megátkozott vénszakállú hópistereinél. A főúri ház hatalmas tisztjeire írt feddő költemény, egyszersmind Tinódinak önnönmagáról festett képe.² Ezt olvasva, szinte látjuk a már öregedő vándor lantost, a mint fáradtan, lóháton³ szolgálja kiséretében⁴ kopogtat a főúri kastély kapuján. A házigazda vendégszeretetéről nem lehet kétsége: az udvarbíró megkapja az utasítást,⁵ hogy a vendég hiányt ne

¹ Hálából megemlékszik róla Erd. Hist. 1623—1662. v. s. Kemény L. Tört. Tár 1889. 199. lapján a Kassa város tegyverfoghatóinak 1557. évi összeírásában köv. adatot talált: »Lantos Sebestyen dy hat hausgesyndt sabach (?) ist vam des Ceceys diner«. (Tinódi?). Czecei 1552. jan. halt meg. Róla Bornemisza Péter (Post. IV. 880.) ezt hagyta emlékezetben: »Kaffan Cecei Lenart egy Deaknac feiet vetete, hogy maga óltalmaba egy fő hadnagyot által löt nyíllal: Kiról Ceczei azt monta: En à tanacz è mentfequel fenki maft meg ne ölylön: hogy maga óltalmaba mielte, midön meg ohattyta magat maskeppen, es el baladhat az elöt az ki kergeti. De azert nagy dög halal tamada az Deac halala vtán«. Lapszáján: 1548. Czeceiről I. Budapesti Hirlap 1908. 312. sz. (Takács S.)

² V. ö. Erd. hist. 1145—1152. v. s. azzal a mit ott Kármán Demeter rácz hegedősről mond. A hegedőről és lantról I. Mátray: Tört. én. dall. 68—69. I. Szilády RMKT. III. 408—10. I., főképen »Három hegedős ének« cz. közleményét Századok 1882. 29. k. I., a hol bevezetésül az igriczekre, hegedősökre vonatkozó adatokat ismerteti s három hegedős éneket közül Moldovai Mihálytól, Hegedős Mártontól és egy névtelentől. Kiegészíti ezt Sebestyén értekezése: Adalékok. Budapest, 1891. Petz G. Magyar és német hegedősök. Ir. Közl. 1891. 22—31. I. stb.

³ Udvar. 17—18. v. s.

⁴ V. ö. az egri számadást Szilády III. k. XXIII. I. 2. jegyz.

⁵ Udvar. 17., 20—22. v. s.

szenvedjen semmiben.¹ Most ez veszi gondjaiba s mint rendesen barátságtalanul, lanyhán teljesíti tisztét.² Sajnálja tőle a bort, lovától az abrakot.³ A lantos ebéd vagy vacsora után énekli el krónikáját koboz kíséretében,⁴ közbe pihenőt tartva, poharát kiürítve.⁵ Előadás után a lantos éneke körül forog a beszéd, de viszont hall ő is ismeretlen csatarészleteket, harczy kalandokat: új tárgyat új énekhez. Öt-hat napi mulatás után⁶ búcsúzik és tovább megy, meg ajándékozva a házigazdától és a hallgatóságtól: egyedüli keserű emléke az udvarbírák fukarsága és mogorvasága.⁷

Tinódit még ebben az évben nagy öröm érte, Ferdinánd 1553 aug. 25-én családjával együtt (három fia: Farkas, Sándor, Károly, két leánya: Margit, Judit) megneemesítette,⁸ azért az érdeméért, hogy éneklésével és a históriának magyar rhythmusokba foglalásával kiválik kortársai közül;⁹ címerébe, úgy a mint kérte, a kardot és a kobozt, a lantos legméltóbb jelvényét, foglalván be.¹⁰ A megneemesített Tinódi most még többre vágyik, nemcsak mint lantos, hanem mint kinyomtatott énekek szerzője is általánosan ismeretes akar lenni az országban, hogy azok is olvashassák, a kik nem hallgathatják, s kartársai is használhassák és terjeszthessék műveit annak, kit a királyi levél kiemelt közülök, hogy úgy szóljunk, főlantosnak¹¹ tett meg. Ezért még azon évben Kolozsvárra utazik és karácsonykor már ott is van, hogy Hoffgreff Györggyel kinyomassa. Itt fejezte be egy »iratos házban«, azaz kifestett szobában Nagy- és Kiskarácsony között »Erdéli históriá«-ját, melynek nagyobb része még Kassán elkészült¹² s itt írta meg »Budai

¹ U. o. 49—52. v. s.

² 41—44. v. s.

³ U. o. 18., 45—48., 66. v. s.

⁴ Sokféle rész. 158. v. s.

⁵ Udv. 59., 61. v. s.

⁶ Egri számad. 1555. Szil. III. k. XXIII. 1. 2. jegyz.

⁷ Udv. 25—26., 44., 69—72., 90. v. s.

⁸ Erd. Múz. 1901. 394. l. Turul 1901. IV. f. és 1902. 91—93. l.

⁹ »Te vero Sebastiane, arte canendi, historiarumque lingua Hungarica in Rhythmos eleganti compositione, author naturae Deus, reliquis tuæ ætatis et conditionis hominibus præstare concesserit.« V. ö. a Krónika Ferdinándhoz intézett ajánlásával, melynek eleje tulajdonképpen a nemeslevél fordítása.

¹⁰ A címer leírása: »In Scuto dextra parte rubeo, sinistra uero ceruleo coloribus distincto, parte rubeo manum ceruleam hominis frameam nudam supra manubrium comprehensam. In cerulea vero parte scuti, Lutinam, siue testudinem crocei coloris, Scuto galea militaris diffusis lacinijs ac variegatis imposita est, Vnde manus nudum gladium supra manubrium comprehensa eminet.« A czímerkép alapján megegyez azzal, a mit a Krónika végén közölt, »S. T.« betűkkel, de az élelmes Heltai elhomályosította értelmét azzal, hogy a »Cancionalé«-ban Temesvári István históriás énekéhez is felhasználta, bizonyára csupán az S. T. (Stephanus Temesvári) miatt.

¹¹ Præstare.

¹² Az első rész versfejeiben mondja, hogy a »Cassovie compillavit (!)«, az 1552 aug. 15-én befejezett »Vég Temesvár«-ban (85. v. s.) írja: »Erről bővebben Crónikámban írtam«, tehát ekkor a Krónika III. része, hol Losoncziról beszél, már készen volt. V. ö. »Terek János« 257. és Erdéli hist. 632. kk.

Ali basa históriá«-ját. Honnan szerezte a Krónika kinyomtatására a költséget? Az ismerős főuraktól: Nádasdy Tamástól, Bethlen Farkastól, Perényi Ferencztől, Török Jánostól stb. szedte-é össze, vagy maga árulgatta műveit s utólagosan fizetett a könyvnyomtatónak az eladott példányok árából? nem tudjuk. Hogy háláját a király iránt kimutassa s némi segítséget nyerjen, 1554 márcz. 14-éről keltezte, neki ajánlotta a Krónikát, mert jól tudja »az bölcs fejedelmeknek erkölcsöket, hogy minden újságnak írását örömmest látják és olvassák«. Ferdinánd, úgy a mint a derék lantos »könyörgés- és alázatosképen« kérte, kegyesen fogadta s a pozsonyi kamara javaslatára 50 forintot utalt ki számára.¹ Hogy máskülönben is érdeklődött az iránt, mit ír a magyar énekes róla és az ő vitézről, bizonyítja az, hogy már előbb (1553) megbizta az ifjú Zsámboki Jánost, fordítsa le neki latinra Tinódi Egri históriáját. Zsámboki ezt maga beszéli el fordítása Dobó Istvánhoz intézett ajánlásában s azt is mondja, hogy változtatott rajta, kihagyott belőle s a munkát néhány nap alatt végezte.² A főlantos azon az úton volt, hogy magyar királyi lantos legyen belőle. De ezt nem érte meg. Életéből már ekkor csak kevés esztendő volt hátra. Énekei végén már előbb is kezdi emlegetni »fél kedvét«, »betegségét«, de 1553-ban már »nagy betegős voltáról« panaszkodik. 1555-ben még újra megfordul szolgájával Egerben, márczius 22—27. napjain az egri vár praefectura asztalára bort, lova számára árpát rendelt; ezután semmi hír sincs róla haláláig, mely 1556-ban január végén következett be s a vasvármegyei Sár községben temettetett el.³ Özvegye csakhamar újra férjhez ment Pozsgay Györgyhöz, de a város népe az új névhez már nem akart hozzá szokni, ezután is mindig csak Lantos Sebestyén néven emlegette.⁴

Tinódi politikai állásfoglalás dolgában nagyon óvatos volt. Mind a német, mind a magyar királyi vagy erdélyi pártot egyaránt törvényesnek és jogosultnak tartotta. Csak a török ellen foglalt határozottan állást, ezt gyűlölte, ez ellen izgatott, ezt tartotta az ország romlása okának. Hazafias gondolkodása legfontosabbnak azt tartotta, ha a magyar a magyart nem bántja, azért folyvást egyetértésre intett. Ő maga Ferdinánd-párti,⁵ mint pártfogói

¹ Szilády III. k. XXIII. l. *) jegyz.

² Zsámboki ajánlása 1553. szept. idusán kelt. Szabó-Hellebrant: Régi M. K. III/l. 448. sz. és Gr. Apponyi S. Hungarica I. 240. l. (349. sz.) V. ő. Szilády III. köt. XXXIII. l. Bodola Gy. Dobó J. 1908. 16. l.

³ Pernezythnek Nádasdy Tamáshoz intézett levele szerint: »Sebastianus Tinodi spreta iam hac mortali musica, concessit ad superos, ut illic inter angelos longe meliorem disceret; quem penultima huius mensis appousi ad cineres patrum Sariansium«. Századok 1908. 275. l.

⁴ Irod. Közlemények 1905. 366—7. l. (Kemény L.)

⁵ Ennek ellenmondani látszik a János király históriájának köv. helye: »Vajh magyarok, mely igen ti lám bolondok vagytok«. (121—4. sor), csak hogy ez nem Tinódi saját véleménye, hanem János Zsigmond szájába van adva, mint az ő panaszos kifakadása (l. 131—2. sor). E sorokat Acvány, Mészöly interpoláltak tartják.

legnagyobb része, de erdélyi párthoz tartozó patronusai is vannak (Czeczei), azért nem kárhoztatja a másik pártot sem; mindig tisztelettel ír János Zsigmondról és Izabelláról. Hogyan is tehetett volna másképp, mikor énekeit Ferdinánd- és János Zsigmond-párti urak előtt egyaránt előadta, hogyan adhatta volna másképen ki Kolozsváron azt a munkáját, a melyet Ferdinándnak ajánlott. Épen ilyen óvatos az egyes főurak jellemzésében. Nem ferdít, a mit róluk mond, az igaz, bár valószínűen nem mond el mindent, a mit tud róluk. Hogyan is festhette volna pl. Balassi Menyhártot olyan feketére, a milyennek Forgách Ferencz, vagy a »Comoedia« szerzője, még ha olyan lett volna, vagy olyannak tartotta volna is, mikor akárhányszor megfordult birtokain s az rövidesen becsukathatta volna.¹ Nem is festi. »Nagy haragja — úgymond² — Balassira királynak | Csábrág várát hogy nem adá királynak, | Semmi lón szolgálatja ez úrfinak, | *Tudjátok, jól szolgált ő ez szegén országnak.*« Fráter Györgyről is elismeri,³ noha »szernyő« halálát elrettentő például állítja a kegyetlenek és hűtlen szolgák elé, hogy »Igen nagyot használt bizon ez országnak, | Benne való népnék megmaradásának«. Nem mondjuk, hogy e nyilatkozatokban csupán a politikai óvatosság nyilvánul, bizonyára ez volt meggyőződése is. Vallási tekintetben is ilyen óvatos. Nehány helyen (pl. »Károly császár hadá«-nak elején és a Zsigmond-krónikában, midőn a »kövér nyakú barátok«-ról beszél) elárulja protestánságát, de más-különbön gondosan kerüli a felekezeti kérdések feszegetését.

II.

Tinódi művei irodalmi műfaj szerint osztályozva négy csoportba sorozhatók. I. SZÉPHISTÓRIA: *Jason király története*. Tinódi legelső műve, klasszikus ókori monda középkori átdolgozás után ültetve át magyar talajba. Szerzetési éve mint alább kifejtjük, c. 1537—8. II. BIBLIAI VAGY SZENT HISTÓRIÁK. Ide tartoznak: 1. *Judit asszon históriája*, melyet talán Judit nevű leánya születésekor írt a bibliai apokryphus Judit könyve alapján Szigeten, »egy kedvében«, »Terek Bálint házában éltében«,⁴ tehát még 1541. augusztus vége előtt, a mikor gazdája fogságba jutott; 2. *Dávid királ mint a nagy Góliáttal megviutt*. Az I. Kir. XVII. r.-ben elbeszélte bibliai história alapján (1549. ápr. 14—20: »Bőjtben nagy hétben«); 3. *Jónás próféta históriája* (1553)⁵ a bibliai Jónás pr. könyve alap-

¹ V. ö. a Tinódival egy időben Kassán élő Lantos Sebestyén perét E. Phil. Közl. 1887. 739. l.

² Szilády i. m. 210. l.

³ U. o. 14. l. (Erd. hist. 241—2. v. s.)

⁴ »Jason király«-t kivéve Tinódi műveiből mindig a Szilády kiadása szerint idézünk.

⁵ Aczády és T. több életrajzírója csak két bibliai tárgyú éneket ismer.

ján. Mind a három a bibliai epikusok módja szerint írt história: a bennük elmondott történet a kortársaknak tükörül, például van eléjük állítva, hogy bátorságra, vitézségre és az isteni gondviselésben bizásra buzdítsa. III. OKTATÓ ÉS FEDDŐ KÖLTEMÉNYEK. 1. *Sokféle részö-gösről*: A »Gesta Romanorum« 159. számú (de inventione vinearum), de módosított vagy más forrásból ismert elbeszéléséből indul ki¹ s azután a részegesek több mint huszféle fajtáját rajzolja le, kikkel vándorhegedős pályáján elég alkalmá volt személyesen megismerkedni² (1548). 2. *A Hadnagyoknak tanúság, mikor terekkel szömbbe akarnak öklelni* a hadba induláskor vitézekhez intézendő bátorító beszéd. 3. *Az udvarbírákról és kulcsárokról* írt dorgáló vers ennek a vándorhegedős előtt igen fontos két személyiségnek barátságtalan vendéglátását örökítette meg (1553). IV. HISTÓRIÁS ÉNEKEK. Ezek közül kettő idegen tárgyú. Az egyik *Szulimán császár Kazul basával viadaljáról* szól, melyet egy úrfiú beszélt el neki (török) császártól megjöttében (1546); a másik *Károl császár hada Saxoniába, ott Kúrfirstnek megfogása* (1550), czímmel a schmal-kaldi háborút s egy nevezetes jelenetét: János Frigyes választófejedelemnek a mühlbergi csatateren való elfogatását (1547. ápr. 24.) adja elő. A magyar históriás énekek közé is lehetne sorozni, mivel főhelyet foglal el benne a Nyári Ferencz és Bakit Péter vezetése alatt a császár segítségére ment vitéz huszárcsapat; a választót is egy vitéz huszár, Luka Józsa, fogja el. Legszebb részlete az, melyben a vitéz huszárok hadi szolgálatuk jutalmául azt kéri a császártól, szabadítsa meg Magyarországot a pogány török uralmától. Ide volna sorozandó a *Török császárok krónikája* című elveszett műve, melyről a Zsigmond császár krónikájában emlékeznek. Abból, hogy a nikápolyi csatánál hivatkozik rá, azt következtetjük, hogy a török történetet Magyarországon való első megjelenésüktől vagy még előbb kezdve egész a maga koráig írta meg benne, valamely »Annales Sultanorum« nyomán. 1546-ban »Szulimán császár . . .«-ban azt írja, hogy »Sok királról, császárról emlékeztem, . . . De terek nemzetről nem elmélködtem«, 1552-ben pedig már hivatkozik reá, ebből világos, hogy 1546—1552 között szerzette. A *Török császárok krónikájának* az itt említett »Szulimán császár. . .« is része lehetett.³ Egy másik elveszettnek tartott művét Sziget ostromáról, melyről Jankovich és Toldy⁴ emlékeznek, Szilády sz. összezavarják a Töke Ferencz hasonló tárgyú művével.⁵

A magyar históriás énekek tárgyát a közel vagy egykorú hazai történetből vette s a szerzetési idő rendje szerint így következnek:

¹ L. Katona Gesta-kiadásában 435, 500, 505. l.

² E. Phil. Közl. 1894. 641. l.

³ Mészöly: Tinódi 122. l.

⁴ M. Költ. kézik. I.^o 30. l.

⁵ RMKT. III. 23. l.

1. *Buda veszéséről és Terek Bálint fogságáról* (1541).¹ Buda 1541. aug. 29-ikén történt elfoglalását, ugyanakkor Enyingi Török Bálint török fogságba jutását írja le benne. Szép részlete az, melyben az özvegy (Pempflinger Kata) és két fia (Ferencz és János) nagy bánatát rajzolja. 2. *Prini Péternek, Majlát István-nak és Terek Bálintnak fogságokról* (1542. ápr. 24.). Csak röviden ismerteti a három főúr török fogságát s arra használja fel, hogy egyetértésre intsen s a török ellen támadásra bátorítson. 3. *Verbőci Imrénnek Kaszon hadával, kozári mezőn viadalja* (1543). A végbeli vitézek dicsérete után elbeszéli, hogyan támadott meg Verbőczy 1542. márcz. 25-én egy rablásra indult török csapatot s szabadított ki saját élete kockáztatásával kétszázhusz magyar rabot. 4. *A szalkai mezőn való viadalról* (1544. decz. végén). Balassi Menyhárt Nyári Ferencz és Zoltai Lőrincz segélyével megtámadja és megveri a Lévát kirabló s a zsákmánnyal elvonuló török sereget. 5. *Varkucs Tamás idejébe lött csaták Egörből* (1548 telén). Varkucs a Prini Pétertől rábízott Eger várat mindaddig megvédi a török ellen, míg át nem adhatja azt Prini Gábrrielnek, »ura fiának«. 6. *Sziitnya, Léva, Csábrág és Muran váraknak megvétele* (1549). Az 1548. évi országgyűlés elhatározta (46, 48, 49. t.-cz.) több felvidéki vár elfoglalását és lerombolását, »kikből tolvajok állnak az útakra« s gróf Salm Miklóst bízta meg az országgyűlési végzés foganatosításával. Erősebb ellenállást Daczó Tamás lévai főhadnagy és Murányban Basó Mátyás fejtett ki. E vár elfoglalása s Basó halála elbeszélésének Tinódi külön részt szentel. 7. *Kapitán György bajviadalja* (1550). Egy magyar vitéz Dávid és Góliát példájára bajt vív a bujáki réten Hubiár agával. 8. *Szegedi veszedelem* (1552, nagybőjt közepiben). Vitéz Tót Mihály, Szeged város egykori főbírája meghallja, hogy gyenge török őrség van Szeged várában s ötezer hajduval és hétszáz tiszai halászzsal éj idején elfoglalja azt. A győzők örömlükben dőzsöltek, mulattak, a »jambor prédikátort a városból kiktüldék«, a vár őrizetével nem sokat törődtek s Ali basa könnyű szerrel visszafoglalta azt. A törtéias ének érdekes epizódja a Nagy Bálint hadnagysága alatt harci kalandra indult négyszáz hajdú veszedelme. 9. *Az vég Temesvárbán Losonczy Istvánnak haláláról* (1552. aug. 15.). A hős Losonczy parancsolatot kap Ferdinándtól, hogy szálljon be vég Temesvárbá, melynek elfoglalását Szulimán elhatározta. Csejte várában végbucsút vesz feleségétől és »szép gyermekitől«, »Többé nem látja, gondolja magában«. Negyedmagával belopózik a várba, melyet Amhat [Ahmed] és Beglerbék [Szokolovics Mohammed] roppant sereggel már bekerítették. Hősien ver vissza minden ostromot, mindaddig, míg harminczkettő nap a »vízvár« is elesett. Losonczy ekkor szabad elvonulás feltétele alatt feladta a várat, de mikor látta, hogy az adott hitet nem tartják meg s Tomori nevű apród-

¹ A cím után lévő szám az írás idejét jelöli.

ját is elragadják mellőle, »Az török hiti látjuk itt elveszte, De vitéz módra legyen fejünk veszte« felkiáltással a törökre veti magát, megsebesül s a törökök fejét veszik. Losoncziné, Pekry Anna és öt árvájának gyászával végződik az ének. 10. *Zsigmond király és császárnak krónikája* ... (1552). A »jó Lajos király« halálától Zsigmond haláláig történt dolgokat mondja el. A mű végén T. említi, hogy »ezt magyar nyelvre... fordítá«: az a mű, melyből fordított, mint Szilády kimutatta, Turóczi krónikája. Végére függesztette a *Tar Lőrincz pokolba bemenését*, melyről azt mondja: »énekbe hallottam vagy volt, vagy nem volt«. 11. *Historia Zsigmond császárnak fogságáról és szabadulásáról* ... (1552?). Három részben. A nikápolyi veszített csata után a »nagy urak« Zsigmondra rátámadának s »Soklyós [Siklós] várában« a Garaiak őrzetére bízták, melyből özvegy Garai Miklósné, a két Garai anyja szabadította ki. 12. Az »Eger vár viadaljáról való ének« (1553) az »Erdéli históriá«-val együtt Tinódi legterjedelmesebb műve. Négy részből áll s annyira részletes, hogy a vár leírásán kívül a védősereg vártáinak elosztását, sőt a hadnagyok névsorát is megtaláljuk benne. A vár védőinek Dobó és Meckskei István a kapitánya s el vannak szánva, hogy azt mind halálig védelmézik. A megadásra felszólító levél hozóját tömlőczre vetik s a levél felét vele megéteik, felét tűzre vetik; az áruló Hegedős Istvánt a vár piaczn felakasztják. Mert »im mely nagy kár, vesződelöm lesz vala, | Egy hegedős miá Egör vész vala«. Háromszor intézett a török derék ostromot a vár ellen, mind a hármat hősen visszaverték. A védelem munkájából a férfiak mellett a nők is kivették részüket: köveket hordottak a bástyára; a hősöknek »szép aszszon-feleségők« »Egy szép leán, hitvöse Zoltainak... éjjel-nappal istenhöz fohászknak« és az »Úr Istentől meghallgattának«, a török felhagyott az ostrommal s megszegyenülve elvonult a vár alól. 13. Ugyanennek kivonatát is megcsinálta Tinódi »Egri históriának summája« (1553) cízzel. 14. *Enyingi Terek János vitézsége* (1553) Török Bálint ifjú hős fiának, ki apja haláláért holtig való gyűlöletet fogadott a török ellen s e miatt hagyta ott Izabella udvarát is, dévai hősi kalandját Feru ágával beszéli el, mely az aga és emberei felkonczolásával végződött. 15. Az *Erdéli história* (1553) öt részben az 1540—1552. év eseményeit mondja el Buda elfoglalásától Izabellának és János Zsigmondnak Lengyelországba bujdosásáig, tehát részben Tinódi históriás énekeinek összefoglalása. Kiemelkedő rész benne Fráter György halálának leírása. 16. A *János király fiáról való szép krónika* (1553). Három részben rövid kivonata vagy utóhangja az »Erdéli históriá«-nak: Buda elvészését, Fráter György politikáját s e miatt János király fia kibújdosását és bucsúját mondja el benne röviden a

szerző.¹ 17. *Budai Ali basa históriája* (1554) elbeszéli, hogyan foglalt el Khadum Ali basa 1552-ben több várat: Veszprémet, Drégelt, melyben Szondi György hősi halált halt; Szécsent, melynek porkolábjá Árokháti Lőrincz volt, Busatornyát, Hollókot, Bujákat; második részében: hogyan tette tönkre Ferdinánd seregének vezérét *Ördög Mátyást* vagyis Teufel Erasmust.

Tinódi a maga históriáit így jellemzi Krónikája előszavában: »Igaz mondó jámbor vitézöktül, kik ez dolgokba jelön voltak, értéköztem; sem adományért, sem barátságért, sem félelemért hamisat be nem írtam, — az mi keveset írtam, igazat írtam.« Ezt az önjellemzést nemcsak kortársai, hanem az utókor is igaznak ismerte el s énekeit forrásművek gyanánt használta Forgách, Schemsaeus, Istvánfi, Katona István, Budai Ferencz,² Szalay, Horváth, Salamon stb.³ Észrevették, hogy Tinódi nemcsak egy lelkiismeretes reporter pontosságával járt utána az eseményeknek, kikérdezve a szereplőket pl. valamely ütközet lefolyásáról, a katonák számára, nevéről, az esettekről stb., hanem fontos történeti okmányokat is használt, melyeknek tartalmáról hallomás útján alig értesülhetett. Szilády szerint Nádasdy Tamás, a nádor juttathatta ily adatokhoz,⁴ a várakban, pl. Egerben a várkapitány jóvoltából tekintetett be a számadáskönyvekbe.⁵

III.

Tinódi széphistóriájának Szilády »Jázonról és Médeáról« címet adott. A Csereyné-codexben latin címe van: »*Cantio optima de regis Jason pulcra*« [id est historia]. Nem valószínű, hogy eredetileg ez volt a címe, azaz hogy magától a szerzőtől származik, mert Tinódi nem adott műveinek latin címet, de feltehetjük, hogy Balázs deák úgy fordította le azt latinra, a mint akár kéziratban, akár nyomtatványban találta. Mert címének kellett lenni. Az egyetlen kézirat latin címének ez felel meg magyarul: »*Igen szép ének Jason király szép históriájáról*«, ezt tehát vissza kellene állítani. Ezen cím mellett szól az is, hogy a kik nótául választották, szintén így idézik: »Az Jafon éneke nótájára« Tar

¹ Mészöly szerint Tinódi (i. m. 47—51. l.) 1553. jul. 25. körülírta e művét. Az ő meghatározása nekünk meggyőzőnek tetszik, de azért e helyre tesszük, mivel az Erdéli história summájának tartjuk, melynek java része nem Kolozsvárt, hanem már előbb, Kassán elkészült.

² Mennyire felhasználta Budai Tinódit, például csak Losonczi István életrajzára utalunk (II. [1805] 591—607), a hol 325 sort idéz Tinódi művéből. Ugyancsak ő figyelmeztet arra, hogy Istvánfi Tinódi »verseiből fordított« s alább azt írja, hogy Tinódi »Istvánfinál szavahitetőbb«.

³ Szilády id. bev. XXXIII., Acsády Bp. Szemle 1899. XCVII. köt. 207—211.

⁴ Id. m. XXXIII., XXIII.

⁵ Acsády i. h. 198. l.

(Thaarare) Benedéknél,¹ »Ad notam Iafonis« Szegedi Gergelynél:² tehát elhagyják a Medea nevét.

A széphistória tartalma:

Egykor Tessaliában Peleus [Pelias]³ király uralkodott, noha az ország kormánya igazság szerint Jasont illette volna. Jasont a nép szerette s Peleus irígységgel eltelve okot keresett, hogy elveszthesse. Az alkalom nemsokára kínálkozott. A hír ugyanis azt rebesgette mindenfelé, hogy Kolkos [Kolchis] szigeten van egy aranygyapjas kos, melyet lángbocsátó ökrök és egy sárkány őriznek. A ki a kos gyapjához akar jutni, annak a sárkányt meg kell előbb ölni s fogait az ökrökkel felszántott földbe vetni; ekkor a földből fegyveres emberek kelnek ki s egymást öldöklük. Mikor ezt elvégezték, az arany gyapjúhoz az út szabadon áll. Peleus király mindezt hallva, új udvart tétet s ott a vitézek előtt Jasont felszólítja az arany gyapjú megszerzésére és jutalmul királyságát igéri oda neki. Jason azonnal vállalkozik, hajót faragtat s Herkules és több vitéz kíséretében tengerre száll. Útközben Trója határán pihenőt tartottak, de Lamedon [Laomedon], az ország királya elűzte őket. A vitézek megfenyegetik, újra útra kelnek és elérik utazásuk célját, Kolkost. Kolkos [Kolchis] királya Ohetes [Aetes] vendégszeretően fogadta őket s a tiszteletükre rendezett lakomán Jasont leánya, Media, [Medea] mellé ültette, a ki igen szép leány, de azonkívül ördöngős, azaz varázsló volt. Jason és Media mindjárt megszerették egymást s Media már a lakoma alatt elárulta ezt azzal, hogy mindenképen le akarta beszélni Jasont veszedelmes vállalkozásáról. De sikertelenül. Ekkor a kos őreinek legyőzésére felajánlotta neki varázsszereit, ha megígéri, hogy feleségül veszi és hazájába magával elviszi. Jason az ajánlatot örömmel fogadta s az ígéretnek esküvel való megerősítésére kitűzött éjjeli szerelmi találkozáson átvette a varázsszereket, kenetet s a látatlanná tevő akátes követ. Ezekkel felszerelve, szembeszállt a lángos ökrökkel: járomba fogta s szántott velük, azután megölte a sárkányt s így a koshoz férközvéen, lefosztotta az aranygyapjút róla. A hősi tett végrehajtása után, melyet Media egy toronyból nézett, Ohetes királyhoz ment. A vitézeknek Ohetes ismét »nagy vigasságot«; ezek csakhamar ezután a királytól el sem bucsúzva, Mediával együtt hajóra szálltak s visszatértek hazájukba, Peleus királynak nagy boszúságára. Jason később megfélekezett Mediának tett fogadásáról, de nem feledte el a trójaiaktól szenvedett sérelmet, hadat indított ellenük s feldőlt a Tróját.

Mikor szerezte versbe Tinódi e széphistóriát, nem tudjuk. Szokása, hogy a versfőkön kívül az utolsó strófában is magával vagy művével foglalkozik: rendszeren itt szokta megmondani az írás évét is. Ez az utolsó strófa, ha csakugyan megvolt, elveszett és

¹ Szilády RMKT. II. 153. l.

² XXIX. Psalmus. Énekes könyv. Debr. 1569. 19. l. RMKT. VI. 222. l.
A hibásan írt nevekről lásd a széphistória szövege alatt a jegyzeteket.

így a szerzés idejéről csak találgatásra vagyunk utalva. Irodalomtörténetíróink megegyeznek abban, hogy a Tinódi első művei közül való.¹ Acsády ugyan Tinódi műveinek időrend szerint való összeállításában a negyedik helyet juttatja neki s elibe teszi Judit asszony históriáját, Buda veszését, Perényi [Príni] Pétert s az írás évét 1542—3-ban² határozza meg, de értekezése más helyén 1540 körülre teszi. Nézetünk szerint még előbbre tehető. Tar Benedek 1541. Szent Mihály [Szeptember] havának első hetiben szerzett »Házasságról való dicsíret«-éhez már nótául választja, jóval előbb kellett tehát Tinódinak azt megírni. Csak jó darab idő, legalább két-három, ha nem több év múlva terjedhetett az el annyira, hogy a szegedi énekszerzőhöz eljusson. Tinódi legelső fennmaradt művét tehát 1537—8 körül, vagy még korábban szerezhette.

IV.

Eredeti-e Tinódi Jáson históriája, vagy csak fordítás? Ez a kérdés a mű felfedezése óta foglalkoztatta irodalomtörténetíróinkat. Első kiadója, Szilády nem tartotta fordításnak. »A görög mythologiából — úgymond — eléggé ismeretes tárgy feldolgozási módja azt sejteti, hogy Tinódi nem kész művet fordított, hanem olvasmányai után saját felfogása szerint alkotta meg énekét.«³ Ugyanezt fejezi ki az életrajzban egy szép költői képben: »Természetesebb azon feltevés, hogy ez az ének a lantos első művei közül való, midőn még határozott irány nélkül, iskolai visszaemlékezéseinek tarlóján szedett virágokból kötött egy bokrétát nemzeti öntudatra csak később ébredt múzsájának keblére...«⁴ Jobbára ez a feltevés ment át irodalomtörténeteinkbe. »Gyógyulása idején Dombóvárrott írja legrégibbnek tartott énekét, a Jason és Medea címűt, melyet iskolai emlékek nyomán készített« írja Badics a Beöthy-féle képes Magyar irodalomtörténetben.⁵ Acsády szerint pedig »Jáson és Medea történetét mondja el (a legkisebb elbeszélésben), szárazon, színtelenül úgy adva elő az eseményeket, a mint azt az író valamelyik könyvben olvasta.«⁶ Bodnárnál: »Honnét vette kis elbeszélését; állott-e előtte valamely minta vagy pedig tanuló visszaemlékezéséből írta le, nem tudom megmondani.«⁷ Legújabbban Mészöly Tinódi életrajzában⁸ ezeket mondja róla: »Eggy epi-

¹ Szilády RMKT. III. k. XXII. (*alighanem legelső műve*) IX. 1. Mészöly: Tinódi S. 132. 1.

² Azt hisszük, így javítandó ki a sajtóhiba: 1542—42.

³ Régi m. k. t. III. k. 472. 1.

⁴ U. o. IX. 1.

⁵ I.³ köt. 289. 1.

⁶ B. Szemle 1899. XCVII. köt. 182. 1.

⁷ Ir. tört. I. 350. 1.

⁸ 1908. 132—3. 1.

kai költői tárgyat is dolgozott föl Tinódi, Jáson és Médea históriáját, melyről legrégebbnek ösmert műve szól. Így kezdi: (itt idézi a négy első sort). Ő tehát a mitológiai meséről történeti krónikát ír. De néhol a tárgyról ragad az előadásra is némi költői elem. A népköltemények módjára emlékeztetnek a több helyen előforduló ismétlődő kifejezések és sorok. A népmesékre emlékeztet az, hogy Médea: »Jázont egy hétiglen siratá magában«. A virágének hangja csöndül meg Médea szerelmi vallomásában a következő strofa végén: »Sok vitézeket én szépeket láttam, | De náladnál szebbet soha én nem láttam; | Kérlek, megbocsássad, szerelmed óhajtom, | Kit az én szívembe arannyal beírtam«.

Lássuk mennyire találták el az igazságot. A forrásra Tinódi maga szolgált útbaigazítással. Műve első versszaka:

Sok bölchiek Irttanak az meg lött dolgokrol,
lelelben Troianak w nag' Romlalarol
ennis bölök Romlalanak fundamenttomarol
hog' kettfleg ne legien enny fok Irafrol

valamint az utolsó:

Ez lwn eredetty mind az kett Trojanak;
fundamentomabol el ky romlallanak;
az kort az görögök nag' bozzutt [allanak]
kyral'ok wittezzek fokan megh halannak:

világosan utal arra, hogy azt a trójai monda feldolgozásai közt kell keresnünk.

A Jason-monda a görög költészet legrégebb koráig nyúlik vissza.¹ Már Homeros emlegeti az »Odysseia«-ban,² Hesiodos a »Theogeneia«-ban;³ bőven tárgyalják a *Ναυπάρκτα ἐπη*, Eumelos »Korinthiaká«-ja, Kinaithon stb.⁴ Epost irtak róla: Rhodosi Apollonios (Argonautika),⁵ Epimenides stb.;⁶ Orpheus neve alatt is maradt ránk egy Argonautika.⁷ Drámát írt róla Euripides (Medeia). A latin feldolgozások közül nevezetes a Valerius Flaccus eposa (Argonauticon)⁸ és Seneca drámája (Medea). Ovidius a »Metamorphoses«-ben s a »Heroides«-ben dolgozta föl.⁹ Mindezekben azonban hiában

¹ F. Vater: Der Argonautenzug. Kasan 1845. I. 66—168. I. Gruppe: Gr. Myth. I. 540—81. I.

² X. 135. kk. XII. 66. kk.

³ 956. kk. 992. kk. v.

⁴ Christ: Gesch. d. griech. Litt.⁴ 107, 108. I.

⁵ Magyarra Szabó István ford. »Aranyapjas vitézek« cz. a. 1877.

⁶ Diogenes Laërtios szerint 6500 verssről állott. Christ⁴ 553. I.

⁷ Christ⁴ 820 I.

⁸ Magyarra ford. Fábíán G. Arad, 1873.

⁹ A későbbi feldolgozások közül felemlítjük Dracontius latin elbeszélő költeményét s Raoul Lefevre († c. 1467) »Roman de Jason et Medee« cz. regényét. (V. ö. Dunlop-Liebrecht 181—2. I.) Corneille (Medea), Marbach (Medea), Grillparzer (Das goldene Vliesz) színműveit. Nálunk Dugonics regénynek dol-

keressük Tinódi forrását, mivel nem a Trója-mondával szoros kapcsolatban tárgyalják a Jason-mondát. A Trója-monda feldolgozásai közül először a Dares Phrygiusnak tulajdonított »De excidio Troiae historia« veszi Jason és társai vállalkozását kiindulási pontul Trója veszedelméhez. A későbbi feldolgozók aztán ebben is követik s ezt a részt is mind jobban kibővítik. Így az Albertus Stadensis »Troilus«-a,¹ Benoît de Sainte-More »Le roman de Troie«-ja stb., főképp pedig *Guido de Columna* »Historia Troiana«-ja.²

Guido de Columna (vagy olaszosan delle Collonne)³ messinai városbíró volt, a XIII. században élt.⁴ Matthaeus de Porta salernói püspök kérésére fogott latin prózában írt munkájához, melyet 1287-ben⁵ fejezett be Benoît verses művének felhasználásával⁶ saját phantasiájának is szabad folyást engedve, saját tudását is fitogtatva. Jason és Medea romantikus történetével kezdődik, azután Trója első pusztulását mondja el s a tulajdonképeni Trója-monda kiszínezett előadása után a háború hőseinek Trója pusztulása után való dolgaival (Posthomerica) is foglalkozik. Guido hősei középkori lovagok: Achilles Polixena szerelméért eped, kit Hektor temetésén pillant meg és szerelméért kész volna rögtön abba hagyni a harcot; Trója tündérvárhoz hasonló, a milyent csak a képzelem alkothat; Paris és Helena nyolcz napig tartó lakodalmat ülnek, muzsikaszóval és komédiákkal; Helenának két szemöldöke közt kis sebhely van, mely nem hogy ártott volna szépségének, de emelte azt; a tudós Cassandra igen fehér arcú, de szeplős volt; Parisnak sárga haja úgy fénylett, mint a tiszta arany stb.

Ez a regényes história még a könyvnyomtatás előtt kéziratban⁷ nagyon elterjedt és népszerű munka volt,⁸ a könyvnyomtatás felfedezése után nem került ugyan mindjárt kiadására a sor

gozta fel latin (Argonauticorum... libri XXIV. Pos. Cass. 1788.) és magyar nyelven (A gyapjas vitézek, Pozs. 1794. 2 kötet). L. Szamosi I. »Medea a világ-irodalomban.« Erd. Muz. kiadv. VI. k. 1889.

¹ Megj. Lipsiae, 1875.

² »Historia destructionis Troie«, »Historia de Bello Troiano« címet is visel.

³ »G. de Columnis«-nak, »della Colonná«-nak és »delle Colone«-nek is írják. L. Gröber i. m.

⁴ Tiraboschi: Historia della lett. ital. vol. VIII. (1833) 136—140. l. Bartoli: Storia della lett. Ital. I.^o Firenze 1878. 154—162. l. Dunlop-Liebrecht 179. l. Gröber: Lat. Litteratur. Grundriss d. rom. Phil. II/1. 321. l. — Casini: Ital. Litt. u. o. II/3. 18. (itt az újabb irodalom is fel van sorolva.) Böven foglalkozott vele Toldy F. »Anonymus és Colonnai Gvidó« cz. értekezésében (Összegy. m. VII. 249—261. l.), megtéve őt Anonymus plagisatorának.

⁵ Más adatok szerint 1273 v. 1288—9. Toldy i. h. 253. l.

⁶ Lásd: H. Dunger: Die Sage vom trojanischen Kriege in d. Bearb. d. Mittelalters. Leipzig, 1869. — W. Greif: Die mittelalterl. Bearbeitungen d. Trojanersage. Marburg, 1886. (Ausgaben u. Abh. aus d. Geb. d. rom. Phil. 61.)

⁷ A budapesti egyetemi könyvtárban is van egy kézirati másolata 1475-ből, melyet Sztrárai Máté (Matheus de Stara) Egervári Lászlónak (Ladislaus de Egerwara) a váradai püspökség gubernatorának megbízásából készített. Cod. lat. saec. XV. No 71. — A csetneki evang. egyházker. könyvtárban egy 1456. évi kéziratban van meg.

⁸ Népszerűségéről l. Taine: Philosophie de l'art. II.º 15. l.

(első kiadása megj. Strassburg 1477), de attól fogva, hogy közzé tették, egyik kiadás a másikat követte. Magyarra tudvalevően Haller János fordította le 1681-ben a fogarasi fogházban s 1695-ben adta ki Kolozsváron, mint a »Hármas Istoria« harmadik részét.

Tinódi ezen »Historia Troianá«-nak valamelyik kiadásához jutott hozzá Dombóváron s ennek bevezető részét szedte magyar versekbe. Sőt valószínű, hogy később lefordította az egész Trójai históriát. Ha csak Jason kalandját akarta volna lefordítani, minek hivatkozik benne annyiszor Trója pusztulására? És csakhamar Jason fordítása után, mely mint befejezett széphistória, önállóan is forgalomba került, az énekszerzők emlegetik s nótául választják »Trójá«-t. Szkhárosi Horvát András 1544-ben Váradon szerzett »Kettefe hitről: à Cristvsbeli; es à Papai foltos Hitről« cz. verses művének felirata: »Az Troia Notaiara. Auagy: Nagy fok szent Irafokrol emlek:«. Ezt Bornemisza Énekeskönyve tartotta fenn számunkra (1582). De hátha a kiadó és nem a szerző látta el evvel a felirattal? Arra is van ugyan példa, hogy a kiadó ír felébe »nótát«, de Bornemisza bizonyára inkább vallásos éneket, bibliai históriát választott volna — Énekeskönyvében úgy is eleget talált volna olyat, a mely erre a nótára megy — nem pedig egy általa többször megrótt széphistóriát. De ha már az ének fölött ezt a nótát ott találta, megtartotta. Még akkor is, ha a Bornemisza-féle Énekeskönyv adatát nem fogadnók el, ott van Fekete Imre »Az erős es istenfelő vitez Samsonrol historia«¹ cz. munkája, e fölött is ez áll: »Meg emlekezhétunc, auagy *Troya Notaiara*.« Ezt az elbeszélést Fekete 1546-ban írta s a Hoffgreff-féle Énekeskönyv tette közzé, melyről Szabó K. (RMK. I. 348. sz. a.) és Szilády Áron kimutatják, hogy 1552-ben kellett megjelennie, mert »54 ívnyi tartalmában egyetlen újabb keletű ének sem fordul elő«. Igaz, hogy Mátray későbbinek állítja, de nekünk Szabó következtetése meggyőzőnek látszik. Nem állítjuk, hogy Tinódin kívül más nem adhatott ki egy Trójai históriát, arra se helyezünk súlyt, hogy a »Trója nótájá«-val ellátott énekek mind 12 szótagú verssorok, mint a Tinódi »Jason históriája«, de első sorban mégis arra kell gondolni, a ki a Guido-féle Trójai história első részét átültette. Annyi bizonyos, hogy már 1544-ben volt egy Trójai históriánk. Hunyadi, Lévai névtelen, Huszti Péter históriái tudvalevően sokkal későbbi keletűek (szereztetési évük: 1569, 1570 —, a kiadás évei: 1577, 1576, 1582), reájuk tehát nem gondolhatunk.

E kitérés után álljon itt összehasonlítás végett a latin szöveg azon része, a melyet Tinódi fordított:²

¹ RMKT. II. 334. I.

² A szöveget az 1494-iki strassburgi kiadás szerint adjuk. Közlésünkre megjegyezzük, hogy a rövidítéseket feloldottuk, a hely- és személyneveket nagy betűvel írtuk, a szókezdő és szóközépi f-t rendes s-szel szedettük; az interpunctión is változtattunk. Egy pár helyen az 1494-iki kiadás szövegébe sajtóhibák csúsztak be, itt jegyzetben közöljük a Sztáray-féle másolat megfelelő helyét is, de a két szöveg számos eltéréseinek felsorolása természetesen nem volt szándékunk.

[--2b] Incipit liber primus de Peleo rege Thesalie inducente Iasonem, vt se conferat ad aureum vellus habendum.

In regno Thesalie de predictis¹ pertinentiis Romanie, cuius incole Mirmidones dicti sunt, quod nos hodie vulgari denominatione Saloniticium² appellamus, regnabat tunc temporis rex quidam iustus et nobilis, nomine Peleus, cum eius consorte cum Thetide nuncupata, ex quorum matrimonio processit vir ille tam fortis tam animosus tam strenuus denominatus Achilles. — — Hunc autem regem, Peleum, describit historia quendam habuisse fratrem Esonem nomine, sibi ex vtroque parente coniunctum et eo in etate maiorem. — — || [--3a--] Ex hoc igitur Esone supererat quidam natus Iason nomine, vir fortis et strenuus et iuuenis nimium speciosus, modestus, largus, affabilis, tractabilis, pius et omni morum venustate chorscus. Hunc Thesalie primates et nobiles, hunc plebei tenere dilectionis affectu pro suarum virtutum excellentia sunt amplexi, non minus, quam regem Peleum venerantes. Erat et idem Iason non minus obediens regi patruo, quam esset patri, si regeret, nec erat molestus illi, sed omni subiectione deuotus, licet Peleus sceptro Thesalie potiretur. Eadem igitur relatione non sibi rex Peleus. respondebat. Quem licet signis extrinsecis eum sibi carum esse monstraret, ardebat tamen et fluctuabat intrinsecus, ne in virtute sua et in tanta affectione suorum, quam sui erga ipsum habebant, Iason eum Thesalie regni dominio spoliaret. Longe igitur in mente secum seruauit ardorem, quem sagaci studio tegere, ne actu aliquo publicatus euagari posset extrinsecus, diu per fatigabilem tolerantiam est conatus. Quare multa inquisiuit in corde suo viarum imaginata proposita, quibus posset Iasonem perdere absque sui suggillatione pudoris. Tandem de re mirabili diebus illis per plurima mundi loca loquax fama auribus plurimorum intonuit, quod in quadam insula dicta Colcos vltra regni Troiani confinia versus orientalem plagam, quidam aries habebatur, cuius vellus erat aureum, vt fame preconium perhibebat. In hac igitur insula regnare dicebatur rex quidam Oetes nomine, vir potens et diues, sed etate prouectus. Hunc aurei velleris arietem describit historia custoditum fuisse mirabili cura et studio dei Martis, cuius in custodia boues quidam deputati fuissent vrentes flammam ex ore vomentes. Si quis igitur hunc aurei velleris arietem optaret habere, cum his bobus necesse habebat inire certamen et si eorum victoria potiretur, oporteret eum boues ipsos deuictos iugo subiicere et eos compellere aratro terram vertere, in qua erant. Item deuictis bobus ipsis et arare coactis, iterum necesse habebat in quendam draconem squamis horridum et flammam igneam exalantem irruere ipsumque bello cum ipso commisso perimere et eo perempto, dentes a faucibus eius euellere et

¹ Sztáray Máté másolatában : prouinciis.

² U. o. *Golomchium*.

euulsos serere in predictam terram a bobus aratam. Ex huius agri semine seges mirabilis pullulabat. Nam ex draconis dentibus statim quidam armati milites nascebantur, fratrum bellum inter se illico committentes, qui se per mutua vulnera perimebant. Per hec ergo periculosa discrimina et non per alios tramites poterat predictum aureum vellus haberi ac omnibus volentibus predicta subire certamina rex Oetes liberum faciebat aditum exhiberi. — — || [3b -] Ut igitur de aureo vellere ad regem Peleum fama peruenit tanto discrimine quesituro, statim curiosum ad illud erexit animum, diligenter attendens, quod tutiori via et sine sui pudoris labe non posset tradere Iasonem facilius ad perdendum. Assumpsit ergo propositum, qualiter Iasonem hortaretur, vt in sue virtutis strennuitate iuueniliter confidens, ad aurei velleris questum voluntarie se conferret. Decreuit ergo in celebriori ciuitate Thesalie solennem curiam celebrare, in qua multitudine baronum et militum non modica confluente, curia ipsa triduo perdurauit. Tertia die rex Peleus vocatum ad se Iasonem in presentia dictorum nobilium sic allocutus est, dicens: »Satis quidem glorior, care nepos, de dominio regni Thesalie tam excelsi, sed multo potius me reputo gloriosum de tanti strennuitate et habilitate nepotis, cum tue virtutis excellentia¹ vicine prouincie ipsius facti testificatione cognoscant et ea fama veriloqua relatione continua predicet in remotis. Es enim Tesalonicensis regni et mei potius honor et gloria, cum te saluo regnum Thesalie timeatur ab omnibus et te vigente, nullus apparere audeat inimicus. Porro virtutis tue gloria in sublimi me poneret, si aureum vellus, quod Oetis regis potentia tenet inclusum, te potente in regni mei claustra posset adduci, quod per te non ambigo satis de facili fieri posse, si laboris animum animosus assumeres et orationis mee precepta non obduceres exequenda. Que si perficienda decreueris, tibi singula viatica necessaria parabuntur in apparatu maximo et comitiua multorum, quos de melioribus regni duxeris eligendos. Acquiesce ergo verbis meis et horum mandatorum meorum operarium te exhibeas gratiosum, vt in conspectu meo de cetero maioris dilectionis appareas et de tue strennuitatis fama leteris ad maiores apices sublimari; nec erit expers a magne tue vtilitatis compendio efficax labor tuus. Nam veris pollicitationibus et non fictis te certum efficio, quod me deficiente, te heredem futurum in regno Thesalie statuum et me viuente, non minus mei ipsius regni dominio poteris.« Intellectis igitur a Iasone omnibus et singulis, que in tantorum presentia circumstantium rex Peleus protulit, gaudio exhilaratus est multo, non attendens insidiosas regis astutias et eius dolositatis latebras non aduertens. Ratus, que dixerat, de pure regis conscientie cellula processisse, potius in sui honoris incrementa sublimia, quam in sue detrimenta persone vergere. Confisus ergo de sue strennuitatis audacia, nec reputans impossibile sibi

¹ Sztáray: excellentiam.

esse, quod regis fallax auiditas exposcebat, regis mandatis se pronum gratanter exhibuit et se infallibiliter impleturum exposita cum omni deuotione promisit. Letificatus igitur Peleus ad grata sui responsa nepotis sui, indicte curie finem imposuit, appetens exequi vota sua post promissa predicta, quibus votis fortunam alludere iam presensit. Considerans ergo, quod Colcos insula mari circumdata adiri non poterat, nisi cum nauigalibus aptis ad maris discrimina sustinenda, iussit ad se vocari ex regni Thesalie partibus quandam fabrum virum subtilem in arte sua, Argum nomine, lignorum artificii cum multa discretionem vigentem. Qui ad regis iussum mire magnitudinis quandam nauim in multa [4a] congerie lignorum extruxit, que de sui actoris nomine proprio vocata est Argon. Hanc quidam asserere voluerunt primam nauim fuisse, que primo velis institutis adire loca remota presumpsit. Et ideo quamlibet nauim magnam, que transmeare maria velis dicitur¹ eleuatis, Argon grammatici vocauerunt. Parata igitur naui predicta et immissis in eam singulis abundanter, que causa nauigationis exposcit, multi nobiles de Thesalia multa strennitate perspiciui cum eodem Iasone ingrediuntur in ipsam. Inter quos fuit ille vir vere fortissimus et fortis, Hercules nuncupatus, . . . Obtena ergo a rege Peleo Iason nauigandi licentia, noua sulcat maria cum Hercule et suis complicitibus nauis noua, cuius vela dum secundus ventus imbuit et eius inflat afflatus, loca Thesalie cognita deserit valde cito et ad incognita maris loca citius dissilit velocissimo cursu suo — — || --

[-- 4b] De Grecis applicantibus in pertinentias Troie et de Laomedonta rege licenciante Iasonem et Herculem de locis illis.

Greci autem maris fatigatione lassati vt peruenerunt in terram, in ipsam descendere quietis causa sitiendi animo moliantur. Et descendentes ibidem recentes aquas a fontibus hauriunt. Et ibidem maioris refrigerationis gratia moram per dies aliquos statuerunt. Non vt incolis molestiam inferre disponerent, nec nociuis dispendiis eos ledere aliquatenus attemptarent. Sed inuida fatorum series, que semper quiete viuentibus est molesta, ab inopinatis insidiis sine causa inimiciciarum et scandali causas traxit, propter quas tante cladis diffusa lues orbem terrarum infecerit, vt tot reges et principes bellicosa nece succumberent. Et tanta et talis ciuitas, qualis extitit magna ipsa Troia, versa fuisset in cinerem; tot viduatibus mulieribus uiris suis, orbatis parentibus tot pueris et tot puellis et demum iugo seruitutis addictis. || [— -- 5a- -] Nam subsequenter describit historia, quod Iasone et Hercule cum suis in portu quiescentibus Simeonte, de eis ad Laomedontam, Troianum regem, fama peruenit, quod gens quedam Troianis incognita, scilicet gens grecorum, nouo remige Phrigias partes intrauit, exploratura forte archana, Troiam vel

¹ Sztáray hib.: ducitur.

potius Troie prouinciam vastatura. Erat autem diebus illis Troia non tante magnitudinis, qualis fuit postmodum de nouo firmata et in ea regnabat tunc rex predictus, Laomedon nomine, qui sumpto damnoso consilio, quod o vtinam non fuisset, legatum suum in comitiua multorum ad Iasonem destinauit. Quo ad Iasonem veniente legationem suam explicat in hec verba: »Rex Laomedon huius regni dominus de aduentu vestro valde miratur, quare terram suam intrauistis, ab eo licentia non obtenta, cuius est intentio sub tranquilla pace eam tueri. Hoc instantissime mandat vobis, vt in continenti debeatis terram eius exire, ita, quod adueniente die sequenti, sciat vos ab omnibus terre sue finibus recessisse. Quod si mandatorum suorum sentiet vos contemptores, pro certo noueritis ipsum iubere suis in offensionem vestram irruere et depopulationem rerum et vestrarum finale dispendium personarum.« Postquam vero Iason totam seriem legationis audiuit, totus in ira et dolore cordis exacerbatus intrinsecus, antequam ad legationis dicte verba mutuata retorqueret, conuersus ad suos sic locutus est eis: »Laomedon rex, huius regni dominus, mirabilis dedecoris iniuriam nobis infert et absque alicuius offensionis causa nos exire de sua terra mandauit. Itaque si eum regia nobilitas animasset, nos mandare debuisset honorari. Nam si casus similis illum in Greciam adduxisset, sciuisset sibi illatum a grecis non dedecus, sed honorem. Sed ex quo magis sibi dedecus, quam honor applausit, nos etiam applaudimus, vt illi¹ et ab eius regni finibus recedamus, cum posset contingere et leue sit, quod eius enorme consilium sit carissimo precio redempturus.« Deinde continuatis verbis conuersus ad nuncium, dixit: »Amice, legationis tue verba diligenter audiuius et dona, que per regem tuum nobis more nobilium sunt transmissa, recepimus, sicut decet; deos nostros et dei veritate testamur,² non ex proposito terram tui regis intrasse, vt offensam ingereremus in aliquem more predonio violentiam illaturi. Sed cum ad remotiores partes conferre nos intendamus, necessitas in hunc locum diuertere nos coegit. Dic ergo regi tuo nos de sua terra, omni mora postposita, recessuros, scituro pro certo, quod et si non per nos poterit, forte per alios qui presentem iniuriam nobis || [5b] illatam audierint, non lucra, sed pressuras et damna infallibiliter obtinere.« Hercules vero verbis Iasonis non contentus, regis nuncio refudit hec verba: »Amice, quisquis es, secure referas regi tuo, quod ad plus die crastino de terre sue statione penitus discedemus, sed sequentis tertii anni dies non erit exitura, dic illi, qua nos videbit, si viuere, in terram suam, velit, nolit, anchoras iniecissee et de danda nobis tunc recedendi licentia non erit sibi plena libertas, cum talis litis ad presens inchoauerit questionem, quod priusquam de eo possit parare victoriam, ignomi-

¹ Szt. nos autem applaudamus et illi.

² Szt. in rei veritate.

niosi dedecoris pondere deprimetur.«¹ Cum regis nuncius respondendo sic dixit: »Turpe satis est nobili et precipue strennuo minarum sagittas emittere; nec mihi, qui sum missus, est commissum a rege, vt erga vos litigiosis verbis insistam. Dixi vobis, que mihi commissa fuerunt et si sapienter agere placet vobis, do consilium bonum, vt ab hac terra recedere non sit graue, priusquam possitis incurrere grauiora, cum leue non sit personas perdere, que se possunt consilio salubri tueri.« Et posthec a grecis petita licentia, suum remeauit ad regem. Iason vero et Hercules nulla mora protracta, Philothete vocato, iubet² anchoram a mari subtrahi et omnia colligere, que in terram abduxerant³ causa quietis. Sciebant enim, si voluissent in Phrigios insultare, non esse eis in congressu pares, vel equales in viribus, nec in potentia fortiores. Ergo ascendunt et eleuatis velis, diis ducibus, Frigia deserunt littora. Et sulcantes maria ventis afflantibus prosperis, non post multos dies in Colcos insulam salui perueniunt et desideratum feliciter portum intrant. In insula igitur Colcos erat tunc temporis quedam ciuitas, nomine Iaconites,⁴ caput regni, pro sua magnitudine constituta vrbs valde pulchra, muris et turribus circumdata, fabricatis multis insignita palaciis, plena populo copioso et insignis multorum nobilium incolatu. In hac igitur vrbe degebat regaliter rex Oetes in multorum comitiua suorum, cum non longe a ciuitate ipsa nemora multa virescerent, apta quidem venationibus ob multarum ferarum copiani iugis vescentium nemorosis. In cuius vrbs ambitu longa patebat distensa planicies, frigidariis⁵ et viridariis illustrata, dum aquarum fontes in ea innumerabiles scaturirent et quam plures fluuii continuis fluctibus prolabantes⁶ riuulis eandem planiciem irrigarent. Quare multarum venatricium auium copia vigeabat in illa et multarum volucrum cantilene incessanter ibidem dulci modulamine personabant. Ad hanc igitur ciuitatem Iason et Hercules cum eorum comitibus regaliter et decenter induti tramite recto se conferunt. Qui dum per plateas ciuitatis ipsius dyametro longo patentes moderatos gressus laudabili compositione maturant, miratur vulgus in eis elucescere tot regios apparatus, tam speciosam inflorescere iuuentutem; sic modestos in eorum incessibus et in apparentia tot morum floribus prepollere. Sipienti ergo animo disquirunt vulgus: qui sint, vnde sint et que causa sit aduentus ipsorum? Sciscitantibus ergo illis nullus est, qui causam eorum aduentus ipsis aperiat, donec regii palacii portas attingunt. Rex autem Oetes innate sibi nobilitatis gratie non oblitus, statim sibi⁷ ex quo grecorum aduentus

¹ Pudore deprimetur.

² Szt. iubent.

³ Szt. eduxerant.

⁴ Szt. Iachonitos.

⁵ Szt. floreis viridariis.

⁶ Szt. perlabentes.

⁷ Szt.-nál e két szó elmaradt.

innotuit, solio consurgens a regio, grecis obuam in multorum comitiua suorum exiuit, quos fronte hilari et facie leta recipiens, fouet amplexibus, signis salutationis exhilarat et in dulcium verbo-
 [[6a]rum primiciis placidas amicitias illis spondet, qui postmodum per gradus marmoreos loca sublimia conscendunt, palatii intrant cameras, picturis variis illustratas et appositi auri mirifico fulgore micantes. Postquam vero eis est sedendi concessa facultas, Iason multa animositate repletus, in modesta pronunciatione verborum aduentus sui causam Oeti regi exprimit et aurei velleris ordinata discrimina secundum statuta legis imposite humiliter temptare¹ deposcit. Oetes² autem rex benigne petitis obtemperans, se impleturum vota Iasonis non negauit.

De Medea qualiter amore Iasonis capta fuit.

Paratis igitur in multa rerum vbertate cibariis, sternuntur mense superappositis ciphis aureis et argenteis multis, et imminente commoditate vescendi, rex cupiens omnem nobilitatis sue gratiam grecis ostendere, pro quadam filia sua mittit, vt veniat iocunda celebratura conuiuium cum nouis hospitibus, quos ipse rex cum multa iocunditate recepit. Erat enim Oeti regi filia, Medea nomine, virgo nimium speciosa, patri vnica et sola futura heres³ in regno. Que quamquam ad annos nobiles peruenisset et facta iam thori matura, a puerilibus tamen annis se totam exhibuit liberalium artium studiose doctrinis: sic totum cordis auiditate sciencie inbibens Elicona, vt⁴ nullus vel nulla ea doctior posset illis temporibus reperiri. Sed eius margarita sciencie,⁵ ex qua potius prepollebat, erat illa ars mathematica, que per vires et modos⁶ exorcizationum nigromanticos lucem vertebat in tenebras et subito ventos inducebat et pluuias et chruscationes et grandines et timidus terremotus, fluuiorum autem decursus per decliuia loca labentes ad superiores partes influere et redundare cogebat. Hiernali etiam impugnatione frondibus arbores spoliatas compellebat in ipsa turbinis⁷ tempestate florescere, iuuenes faciendo senescere et senes ad iuuentutis gloriam prouocando. Hanc credere voluit antiqua gentilitas luminaria magna scilicet solem et lunam sepius coegisse contra naturalem ordinem eclipsari. — —
 [— 6b] Medea autem precepto patris audito, quamquam esset virgo nimium speciosa, conata est, vt mulierum est moris, speciem addere speciei per speciosa videlicet ornamenta. Quare compta preciosis ornatibus et regio apparatu decorata,⁸ ad discumbentium mensas accessit, quam sedere iuxta Iasonem illico iussit pater. Sed o misera

¹ Szt. t. deprecaturus.

² Szt. eius.

³ Szt. heredem.

⁴ Szt. sic, quod totam cordis auiditatem sciencie imbuens. Emicuit vt stb

⁵ Szt. margarite scientia.

⁶ Szt. nodos.

⁷ Szt. turbidinis.

⁸ Szt. Quare cuncta preciosis ornatibus et apparatu decora cuncto, gradum non obesse familiaritatem ad — —

et infatuata nobilitas! quid vrbانيتati debes in honoris tui precipitium et tui decoris pro curialitate iacturam! Nunquid sapientis est se credere constantie puellari, aut sexui muliebri, qui nullis annorum circulis¹ nouit captare constantiam? Cuius animus semper consist(it) in motu et precipue inter pubescentes vacillationes,² antequam viro mulier facta viri potens misceatur. Scimus enim mulieris animum semper virum appetere, sicut appetit materia semper formam et turpe bonum.³ O vtinam materia⁴ transiens semel in formam posset dici suo contenta formato! Sed sicut ad formam de forma procedere materiam⁵ notum est: sic mulieris concupiscentia dissoluta procedere de viro ad virum vtique⁶ esse creditur sine fine, cum sit quedam profunditas sine fundo, nisi forte pudoris labes aliqua abstinentia laudanda concluderit sub terminis honestatis. Qua ergo, o rex Oetes, ductus audacia tenere puelle latus extranei viri lateri consisti! Si sexus fragilitatem ex animo discusso librasses,⁷ heredem vicinam regni tui ignominioso nauigio in extranea regna delatam sub tanto dispendio non fleuisses, vt filia simul et semel et thesauri tui inaudito cumulo priuareris! Quid tibi profuit Martis custodia aduersus fraudes mulieris et dolos! Sane quia, quod futurum erat, forte dixeris⁸ vitare nullatenus potuisti, iussisti filiam tuam cum Iasone communicare conuiuium et Iasonem statuisti participem nate tue in celebratione ciborum. Nam quid tibi proinde reuera successit, ecce subiungit historia, successus congruos et incongruos non obmittens. Existente enim Medea inter regem patrem et Iasonem, licet multo esset rubore perfusa, tamen temperare non potuit suorum acies oculorum, quin cum poterat eorum intuitum versus Iasonem dulcibus aspectibus retorqueret, sic eius faciem et circumstantias faciei, flauos crines, corpus et membra corporis intentis imaginationibus contemplando, quod repente in concupiscentia eius ex- || [7. a.] arsit et feruentis amoris in animo secum concepit ardorem. Non illi cura est ciborum vesci dulcedine, nec gustare pocula melliflue potionis. Est enim sibi tunc cibus et potus Iasonis dulcis aspectus, quem totum clausum gestat in corde et in cuius amore libidinis repletus est stomachus saturatus. Cum igitur inspiciebatur ab aliis, qui intuebantur eam ciborum gustibus sic cessisse, attribuebant eidem non amoris causa hoc in ipsa procedere, sed sola forte ratione ruboris. Medea ergo tanti feruoris exasperata cupidine conceptum crimen satis conatur obtegere, vt non solum ab his, a quibus inspiciebatur, percipi forte posset, sed

¹ Szt. curriculum circulus (l).

² Szt. vacillatione.

³ Szt. nál e három szó nincs.

⁴ Szt. m. senilis t. i. f.

⁵ Szt. materie.

⁶ noti.

⁷ Szt. l. in mente.

⁸ Szt. dissereris.

etiam a seipsa probabilis excusationis argumenta producit, quibus illud, quod nephas esse posset in virgine, excusabili conuertat in fas ratione. Inde est, quod tenui sono suos eburneos infra dentes collidit hec verba: »O vtinam iste barbarus, tam speciosus, tam nobilis, mihi maritali copula iungeretur!« vt sibi ipsam daret intelligi inculpabili affectione illud appetere, quod culpa et crimine non carebat. Omnium enim mulierum semper est moris, vt cum inhonesto desiderio virum aliquem appetunt, sub alicuius honestatis velamine suas excusationes intendunt. Coniuuii igitur fine facto, Medea de sui patris licentia camerarum suarum intrat archana et Iason et Hercules quadam eius palatii recipiuntur in camera iussu regis. Medea autem in sui secreto cubiculo sola persistens, ex concepti amoris flamma vexata, anxietate multa torquetur et multis fatigata suspiriis satis sollicite cogitat in se ipsa, qualiter sui ardoris flammis posset occurrere per satisfactionem proprie voluptatis. Sed virginei pudoris pusillanimitate deuicta cedit audacie, cum in ea pugnet amor et pudor. Instat amor, vt audeat, sed propter ignominiam pudor vetat et sic duplici vexata conflictu sui laboris dispendia per totam hebdomadam sub taciturnitate defleuit,¹ quasi intra se diceret: »vach, quod sub tanta celorum constellatione nata sum, vt huius mihi nunc placentis Iasonis pulchritudinis permaxime maritali honestatis sub specie non vtar consortio«! Ad hoc sibi modum fiendi profunda mentis excogitans sollicitudine subsequenter: Factumque est, quod a fortune miseriis, que finem accelerat, ex seipsa processit pro Medee votis, quod quadam die, dum rex Oetes in secretariorum comitiua suorum cum Iasone et Hercule de multis multa conferret in aula, pro Medea filia sua misit, vt ipsa veniret ad illum. Qua in apparatu² regio veniente, in sui veneratione iubaris iuxta patrem suum, ipso iubente, consedit. Cui pater eius blando sermone licentiam explicauit, vt cum Iasone et Hercule more virgineo verba solaciosa conferret. Que pudibunda quodam modo a patris eius surgens latere, iuxta Iasonem sibi sedere elegit. Iason vt vidit Medeam iuxta se consedissee, factus est hilaris et modico relicto spacio sessionsi, secedens parum ab Hercule, magis Medee lateri fit propinquus.

Rex autem Oetes et astantes ceteri multe confabulationis amenitate diem claudunt. Et Hercules cum astantibus coram eo multa sermocinatione de pluribus conferebat. Sicque intra Iasonem et Medeam nullum erat medium, quo posset, si vicissim ad loquendum erat aliquid, impediri. Medea igitur quasi in solitudinis abilitatem alloquendi Iasonem apta commoditate captata, videns ceteros inter se circa alia colloquia diuersa vacare, timorosi pudoris sarcina honeste deposita, in primis verborum congressibus sic est Iasonem allocuta: »Amice Iason, non reputet tua nobilitas in-

¹ quasi — subs. nincs Sztáraynál.

² Sajtóh. apparam.

honestum, nec vicio femineae dissolutionis ascribat, si forte tecum, velut ignota, conferre presumo et me inhonesta intentione ad tui noticiam prouocare. Dignum est equidem, vt extraneo nobili et gratioso salutis consilium tribuatur a nobili. Nam prodesse nobilis nobili ex quadam mutua vrbantate tenetur. Scio enim te nobilem et ductum audacia iuuenili regnum istud pro obtinendo aureo vellere petiuisse, pro cuius questu scias te discrimini manifesto submittere et infallibilis mortis periculo subiicere vitam tuam. Ergo tue nobilitati et iuuenili colori compatio et tibi desidero salutis consilium et auxilium vtile ministrare, per quod illesus a tantis periculis eruaris et optatos tue patrie lares incolumis valeas in grata sospitate redire. Et ad hoc tibi me profuturam cognoscas si perceptibili corde meos monitus amplecteris et efficaci studio duxeris exequendos.« In prono sibi vultu et plicatis brachiis Iason ad offerentis verba sic humili voce respondit: »Ha nobilissima mulier et domina, vobis deuotissimo corde meo humiles grates fundo, que laboribus meis compati nobili expositione monstratis; cuius rei gratia beneplacitis vestris me totum expono, cum multo magis sint munera gratiosa, que nec petita, nec precedentibus beneficiorum meritis tribuuntur.« Cui Medea: »Amice Iason, nosti quanta sunt in aureo vellere querendo constituta discrimina, an forte fama veritatis ignara tibi causam ipsorum veram non prodidit in aperto. Sane eius facultas aut obtentus, vix, aut nullo modo mortali cadit in homine, cum diuina sit eius custodia, et non sit in homine plus posse, quam potest virtus in expugnanda maiestate deorum. Quis enim illesus euasit a bobus lammas eructantibus igneus, quem fortune casus aduersus ipsos irruere stimulo presumptionis induxit? cum aduersus illos insultans subito conuertatur in cinerem et exustus fumosa pereat in fauilla. Quod si tam leui animo attemptare iuueniliter presumpsisti, magna fatuitate deduceris, cum precium tante rei mors sola consistat. Abstrahe ergo Iason, si petis agere sapienter, a tam infausto limine pedem tuum, et ne accedas ad letifera limina, que tue vite sunt lumina finaliter ablatura.« Iason autem velut impatiens ad Medee verba commotus, ne plura his similia verba diffundat, eius sermonem intersecat et eius serie interrupta sic intulit: »Ha nobilissima domina, numquid vestrorum terrore sermonum exanimare me creditis, vt duris incussionibus stupefactus ab incepto desistam? Nunquid si fieret, vti posset, aliquam gloriam maiorem in tota vita mea obtinerem. Sane viuus viuaci vituperio tabescerem inter gentes et omni exutus honoris laude perpetui dedecoris vilescerem libertati. Est ergo propositi mei certum morti me tradere, si mors est precium tante rei. Nam prudentis viri proprium esse debet, ex quo alicuius cepti propositum publicauit, in actum preponere necem vite, priusquam a cepto ignominiose desistat.« Cui Medea: »Est ergo Iason illa propositi tui certitudo, vt mortem affectes preponere vite tue in tam vicini discriminis interitu manifesto. Reuera tue felicitati

compator et erga te presumentem nimium indiscrete commoueor visceribus pietatis. Quare propono compatiendo tibi benigne tue salutis antidotum reuerentie preponere patris mei et meo ||[8a] pudori non parcere, nec salutem. Sed huius demum a me beneficii gratiam consequeris, si monitis meis parere spondes et in exequendis, que dixero, fallaciis non vtaris.« Ad hec Iason: »Nobilissima domina, quecunque decreuistis me facturum, infallibiliter adimplere vobis spondeo deosque contestor.« Cui Medea: »Si me tibi copulaueris in vxorem, si me ab hoc paterno regno, Iason, abduxeris in tuam patriam delaturus, si me fidelis non desereres, quo ad viam, pro certo faciam et tractabo, quod aurei velleris obtentu finaliter tuum votum adimplebis, totis imminentibus malis periculis anullatis. Sum enim inter mortales sola, que possum virtutes Martis elidere et eius potentie institutis per contrariam artis potentiam obuiare.« Ad que Iason: »O quam magna et inestimabilia reuera sunt illa, que mihi nobilis virgo promittis daturam, te mihi videlicet, que inter alias preciosas electe pulchritudinis prerogatiua refulges, velut rosa punica,¹ que veris temporis flores ceteros, quos in aruis campestribus sponte natura produxit, suorum titulorum insigniis antecellit! Et me promittis liberare preterea a tantorum malorum noxiis aureo ariete quesito. Scio tamen me iustum esse, non posse precium reprehendere tante rei. Et qui dona tam cara grata offerente fortuna rennueret, merito dici posset summa fatuitatis insania penitus agitari. Quare nobilissima mulierum et me in virum vobis humilem et deuotum sponsum expono et me facturum singula, que vestra discernet electio pura et intemerata fide promitto.« Medea enim talis oblationis exhilarata sermonibus, sic ad offerentis verba respondit iterato: »Amice Iason, de tuis pollicitationibus certam effici et omnino securam non vano corde desidero et in his mentem meam tutioris assecuracionis facias firmiorem. Peto igitur per te, quecunque dixisti, tuo sacramento firmari. Sed cum ad presens se nobis locus abilis non presentet, differendum hoc puto, dum operiatur terra noctis caligine, que ad committendum occulta se prebet desiderantibus habilem et a scientia hominum multos excusat. Et ea igitur nobis commode se prebente, per mei secretarii nuncium requisitis, ad meam cameram tutus accedes, in qua securam me facies de premissis per sacramenta deorum. Nam et me assecuratam hoc modo deinceps habere poteris, sicut tuam et ibi de tuorum factorum processibus et ipsorum executione finali per me plenius instrueris.« Cui Iason statim huius compendii breuiloquio sic conclusit: »Nobilissima domina, sicut dicitis, fiat vobis et mihi.« Ambobus ergo cedentibus pluralitati sermonum, Medea a Iasone petita licentia, rege patre etiam salutato et Hercule multis associata comitibus in propriam cameram se reduxit.

¹ Szt. r. primitæa, que in veris temporibus flores veteros . . .

De Medea instruente Iasonem de aurei vel-
leris certamine et de medelis ad pugnam facien-
dam cum bobus et dracone operandis.

Iam diei medium sol post terga reliquerat et suorum flexis
habeis equorum ad partes iam vergebat¹ occasus, cum Medea
sola persistens in aula, que dixerat Iasoni et que responsa fuerunt
per eum, multa inter se cogitatione reuoluit, et dum conducta
inter se diligenter examinat, dilato gaudio, sed || [8b] mixto desi-
derio inualente, gaudium eius obducitur, dum inuidenda noctis
hora pre multa cupiditate feruescit.

Quare vtpote feruoris impatiens, dum desiderio fluctuat,
anheloso internis metitur aspectibus cursum solis.

Tanta enim auditate torquetur in solis occasum, quod illud
diei residuum, quod erat medium inter lucem et tenebras, sibi pro
certissimo visum fuit tractum duorum habuisse dierum. Sed eo
vergente demum ad vespervas, sub emisperio factus occiduus certas
noctis induxit tenebras, dum inter aspectus humanos et ipsum
solem se interposuit vmbra terre. Insurgente ergo illius noctis
crepusculo, multa varietate subuertitur fluctuans animus in Medea,
qui iam ereptus a notando singulos gradus solis, donec occideret,
et solitudine grauiori notat et appetit lapsus noctis et sic per
consequens ortum lune, cum nocte illa circa primi somnii horam
eleuatura esset ab ortu. Et sic eius noctis ab existentibus in
palacio consummata vigilia dormitionis, singuli quietem appeterent,
per quam sui voti desiderata libertas plena pateret eidem. Sed o
quam desideranti animo longum, quod breue videtur, cui nihil
satis festinatur ad votum! Quantis enim torquetur cruciatibus
anxiis tunc Medea, cum sentit patris famulos in palacio longa
vigilia noctem eludere et in vigilantibus signa cadentia somnos
nullatenus suadere. Longe igitur expectationis velut impatiens, nunc
huc, nunc illuc fertur per cameram inquieta, nunc ad eius se
dirigit hostium exploratura, si forte vigilantes ineant de dormitione
tractatum. Nunc conuersas valuas aperit fenestrarum inspectura
per illas, quantus effluxerit de ea nocte decursus. Sed tamdiu
talibus vexatur angustiis, donec gallorum cantus, dormitionis pre-
co, vndique inualescit, ad quorum monitus vigilantes instantem quietem
appetunt dormiendi. Recubante igitur vniuersa regis familia et sub
quietis noctis tacito circumquaque diffuso silentio, Medea exhilarata
non modicum quandam anum sibi domesticam et nimis astutam
ad Iasonem caute mittit, quam vt presensit Iason, subito surgit a
thalamo et anu comite lentis incessibus per obscura palacii gradiens
Medee peruenit ad aulam. In cuius introitu astante Medea, Iason
affectuosis verbis salutis pandit oraculum in ingressu. Ac igitur
simili responso reddito per Medeam, gratabundus valuas intrauit.
Confestim igitur recessit anus, Iasone et Medea solis in camera

¹ Szt. vrgebat.

derelictis et firmatis aule ianuis per Medeam, iuxta stratum mirabili apparatu triclinium Iason, Medea dictante, consedit. Apertis igitur thesauris suis quandam imaginem auream consecratam in nomine summi Iouis, vt gentilium erat moris, Medea eduxit et ea ostensa Iasoni, in multo lumine ardentium cereorum, quibus tota camera fulgore maximo perlucebat, his verbis allocuta est dicens: »Peto a te, Iason, super hanc imaginem summi Iouis sacramentum a te mihi fidele prestari, vt cum me totam tue voluntatis exponam arbitrio et impletura sum omnia, que tibi promisi, intemerate fidei puritate et mihi perpetuo seruaturum puro corde iurabis, diuini et humani iuris potentia ab hac hora me in tuam consortium accipies. Et vt nullo tempore vite tue me deserere aliqua machinatione presumes.« Ad quod Iason deuoto vultu se offerens et imagine corporaliter manu tacta Medee, seruare singula || [9a] et implere predicta iurauit. [Sed o deceptiua viri fallacia! Dic Iason, quid tibi Medea demum fecisse plus potuit, que sui decoris omni honore postposito tibi suum corpus et spiritum vnanimiter tradidit solius promissionis tue potius lapsa fide, non attendens sue nobilitatis insignia, nec sue magnalia regie dignitatis aduertens, cum tui amoris causa seipsam hereditario sceptro priuauerit et senem patrem irreuerenda reliquerit thesauri sui cumulo spoliatum et paternas sedes deserens propter te elegit exilium, proponendo natalis soli dulcedini prouincias alienas? Nonne teipsum a mortis interitu saluauit incolumen et perpetui vituperii labe detraxit, qui saltim si sospes a casu discriminis euasisses, aureo vellere non quesito redire Thessaliam pre pudoris angustia audacia tibi secuta non erat. Destituit enim seipsam a suis et se restituit tibi et tuis. Quo ergo pudore depulso iuramenti tui fedus eludere presumpsisti, vt ingratitude labe pollutus credentem deceperis virginem, ea laribus paternis abstracta et deorum timore postposito, quos elegisti periurando contemnere, ei fidem fallere veritus non fuisti, a qua tanti boni magnalia te certum est suscepisse? Sane te inuerecundum demum decepisse Medeam narrat historia. Sed hoc processit ex tua deceptione flagitium, vt eiusdem historie series non obmittit, quod in tui penam periurii et in odium fidei rupte tue diis ingrentibus vitam tuam turpi casu diceris finiuisse, de qua hic plura ad presens referri obmittitur, pro eo quod presentis tractatus materiam non contingit. Sed tu Medea, que tantarum scientiarum diceris illustratione decorata, dic, quid tibi profuit noticia legis astrorum, per quam dicitur futura posse prescribi? Si prescientia futurorum viget in illis, unde tibi tam enormiter, tam impie prouidisti? Forte dixeris te multum bachatam amore futuri viri tui mala dependentia in astrorum legibus per negligentiam omisisse. Sed certum est astronomie iudicia super incerto firmata, de quo manifestum exemplum potenter et patenter in te elicitur,¹ que tibi

¹ Szt. eligitur.

preuidere per ea nullatenus potuisti. Hec sunt enim illa incerta, que faciles ad credendum pro certo decipiunt et aperto conuoluunt falsitatis errore. In quibus nullus deprehenditur futurorum effectus, nisi a casu forte contingat, cum solius dei sit, in cuius manu sunt posita scire tempora et temporum momenta. Quid ultra?] Recepto per Medeam a Iasone periurabili iuramento, ambo ingrediuntur thalamum incredibili venustate decorum, reiectisque vestibus et existentibus ambobus nudis, virginitatis claustra Iason aperuit in Medea. Sicque tota nocte illa consumpta in iocundis solaciis voluptatis, Medea licet sui voti satisfactionem impleuerit per viriles amplexus et actus venereos optatos a Iasone, propterea non euanuit scintilla cupidinis in eadem, immo per expertos actus postea grauiora concepit incendia, quam ante facinus commissum. Hic est ille gustus tanta seducens amenitate miseros amatores, qui cum ab eis plus recipitur, magis appetitur; quem odire non potest stomachus saturatus, cum cordis auiditas et cupiditas voluptatis continuum in eo, dum eius feruet dulcis anxietas, nutriat appetitum. Iam illius noctis igitur aurore vicine sidus illuxerat matutinum, cum Medee his verbis allocutus est Iason: »Hora est, dulcis domina, nos a lecto debere consurgere, ne forte nos repente intercipiat lux diei. Sed ignoro, carissima, si de meo negotio disposuisti aliquid facturum, aut si per te inde aliquid est ordinatum, rogo deuote, vt tui secreti consilii mihi seras aperias, vt per te instructus || [9b] hoc exequar. Nam in educenda te ab hac insula, in qua tu nunc es et deducenda te in meam patriam, in qua¹ possum, omnis est celeritas mihi mora.« Cui Medea sic dixit: »Amice carior mihi me, super tuo negotio, quod meum proprium factum est, plenum iam sumpsi consilium electionis fornace decoctum et agnitum in meipsa. Hoc ergo surgamus e thalamo, vt mihi et tibi copia sit habilior exercendi super hec omnia, que tibi visa sunt expedire.« Surgentibus ipsis a thoro et vestibus in multa celebritate resumtis, Medea suorum apertis scrineis thesaurorum² multa ab illis excepit que Iasoni hoc ordine tradidit conseruanda.

Hec sunt que Medea dedit Iasoni.

In primis tradidit ei imaginem quandam argenteam, quam dixit esse per incantationum modos multique artificii virtute constructam, que aduersus incantationes iam factas est valde potissima: cassans videlicet, que facta iam sunt et eorum nociua expulsionem repellens. De hac igitur Iasonem sic instruxit, vt eam caute supra se deferat. Nam aduersus incantationes quaslibet preualere se sciet nociuorum incantationis viribus annullatis. Secundo sibi tradidit cuiusdam vnguenti odoriferi medimen, quo ipsum linire suasit, asserens in eo virtutem inesse, vt aduersus flammam valde preualeat, extinguat incendia et omne, quod habet potentiam conburendi,

¹ Sztáraynál in quam.

² így, Szt. thesaurorum.

intensa fumositata resoluat. Deinde quendam annulum sibi dedit, in quo talis virtutis lapis erat inclusus, vt quecunque venena corripere, eorum nocumenta repelleret et quem veneni rabies perfusa forsitan inficeret, velut ab aquis infusum innocuum sua virtute saluaret. Erat et in eodem lapide alia virtus intensa, vt si quis hunc lapidem clausum gereret in pugillo, ita,¹ quod lapis ipse gerentis carni fortiter inhereret, inuisibilis statim fieret, ita quod, dum ipse gestaret in pugno, nemini pateret copia visionis. Hunc lapidem sapientes achatem appellant in insula Sicilie primo repperit. Et hunc Eneam scripsit Virgilius gestauisse, cum primum inuisibiliter Carthaginis peruenit ad oras, de quo sic dixit: »Graditur fido comitatus achate.«² Subsequenter sibi quoddam scriptum exhibuit literature legibilis et notissimi etiam intellectus, de quo Medea Iasonem satis diligenter ammonuit, vt quam primum ad vellus aureum perueniret, impedimentis preambulis³ annullatis, non repente in ipsum irrueret, sed supplex in oratione perfusus, saltem ter legeret scriptum illud, vt ea lectura instar sacrificii placatos deos per eam mereretur habere. Postremo et vltimo quandam fialam liquore mirabili plenam tradidit sibi, de qua illum instruxit, vt quam primum perueniret ad boues, liquorem illum in eorum ora perfunderet et crebris aspersionibus irrigaret. In liquore enim illo hanc inesse virtutem asseruit, vt quam primum ora bouum infunderentur, ex illo, velut quodam viscoso glutino sic compacta, constringerentur in vnum, quod eorum apertura non tantum difficilis, sed impossibilis esset illis et sic de singulis successiue Medea Iasonem diligenter instruxit, quibus processibus, siue modis possit ad optate victoriae gloriam peruenire. Medea igitur suis instructionibus et doctrinis sic demum finem imposuit et data Iasoni licentia recedendi, ante diei comminantis lucis aduentum Iason in decretam sibi cameram furtiuus passibus se recepit.

Qualiter Iason accessit ad aureum vellus.

Insurgente igitur roseis aurora splendoribus et solo aureo luce modica cacumina || [10a] montium illustrante, Iason furtiue surgit a thalamo, in comitiua videlicet Herculis et suorum et Oetis regis adiuit solium, in quo ipse rex se receperat, multorum astantium circumdante corona. Quem vt vidit rex, hilari vultu suscepit et ab eo causam aduentus sui est gestis honorificis sciscitatus. Cui Iason sic intulit: »Queso, domine, vt cum mihi amodo nimium tediosa vellem, si placet de vestra voluntatis licentia ad aurei velleris bellicosa discrimina me conferre«. Cui rex: »Amice Iason, timeo, ne tue iuuentutis animositas inconsulta appetere te inducat ea, que tibi mortem accelerent et mihi generent loquacem infamiam de discrimine casus tui. Moneo igitur te deuote, vt sospes repatriari

¹ Szt. ita — pugno hiányzik.

² L. a jegyzetet Tinódi szövegéhez: 261. verssor.

³ Sztáray: pre anulís.

velis, antequam tot malis te subiicias periturum.« Cui Iason: »Nobilissime rex, non est mihi animositas sine dispensatione consilii. Et vos sine dubio in conspectu omnium eritis innocens, si, quod absit, de me aliquod sinistrum accidat, cui voluntarie me suppono.« Cui rex: »Amice Iason, inuitus volo tua vota perficere. Dii faueant, vt a tanto discrimine incolumis eruaris«. Et sic Iason a rege votiua obtenta licentia, permissum se accinxit ad iter. Erat autem iuxta insulam Colcos quedam modica insula modico freto distans, in qua predictum aureum vellus erat in custodia discriminis iam narrati et ad quam parua cimba et breui remige consueuerant transmeare. Ad vicinum igitur littus Iason adueniens, cimbam intrat armis munitoriis intromissis et solus pro spe victoriae fremens in freto remorum ductu ab ipso in iam dictam modicam insulam transfretauit. In qua cum terra attingit, confestim a cimba prosiliens et ab ipsa dispositis armis et rebus a Medea sibi prestitis ad salutem confestim arma induit et securis passibus versus aurei velleris se dirigit arietem. Medea vero trepidantis animi excussa¹ suspiriis sui conscendit alta palacii et ad eminentiora loca se dirigens summa speculatur a turri, a qua dilecti sui diligenter metitur transitum, sed diligentius eius descensum in terram. Quem ut vidit arma sumpsisse et meticulosum, vt putat, accinctum ad iter, fluuiales prorupit in lacrimas. Quibus signa produntur amoris, nec valens obtemperare singultibus atque verbis, in has voces tenues ora sua lacrimis irrigata circumfluis languida sonoritate resoluit: »O amice Iason, quantis pro te vexor angustiis; quantis doloribus crucior intus et extra, dum timeo, ne tu terroribus stupefactus, meos monitus obliuioni tradideris, vt tue salutis omiseris datas a me tibi necessarias disciplinas! Quod si feceris, non immerito vereor, ne quid tibi et mihi potius illud supremum sinistrum possit accidere, quare a tuis amplexibus fiam perpetuo aliena! Diis tamen humiliter supplico, vt te redeuntem incolumem oculi mei reuera prospiciant et de tuis processibus me totam exhilarent secundi processus«. Inter hec autem Iason circumspectis incessibus versus arietis custodias iter arripit. Qui postquam venit ad locum Martis et primo boues inspexit tam vrentes flammam et in aere diffusas emittere, quod celum adiacens totum ignis flagrantia rutilabat. Estus etiam et caloris feruor sic totum occupauerat locum ipsum, quod Iasoni nulla poterat patere facultas, vt ad boues ipsos posset accedere pre nimio caloris terrore. Sed dilecte sue factus non immemor salubrium monitorum, faciem suam, collum et manus et eas partes, quas potuit, corporis, dato sibi a Medea vnguento liniuit. Imaginem enim sibi prestitam ab eadem collo pendentem flammis opposuit et perlecto scripto tot vicibus, quot iam prediximus perlegendum, ausus est ad boues ipsos accedere et cum eis presumit inire

¹ Az 1494. kiadás szövegében itt sajtóhibából *trepidantis* *aexcussa* van s a Sztárayé szerint javítottuk ki.

certa- || [10b] men. Sicque ipsis aduersus Iasonem flammis euomentibus incessanter, exustum est scutum eius a flammis et eius lancea crepitantes digesta per ignes nebulosum exalauit in fumum. Et vere Iason vitam mediis finiuisset in ignibus, nisi datum liquorem in ora bouum crebris aspersionibus infudisset, quo perfuso vaporantium ora bouum, quasi ferreis cathenantur ex eris et velut viscosi glutinis compagine indiuidue sunt constricta. Tunc cessauit illico flammarum emissio et bouum letifer ignis vomitus illico fuit digestus. Reducto igitur aere, euanescentibus flammis a suis humidis nature discens, inualescit Iason¹ et multa animositate repletus, validas ad stupefactorum bouum cornua manus extendit. Sicque arreptis cornibus, huc illuc temptat transducere boues ipsos, vt sentiat, si calcitrosi repugnent, vel si eius imperio facti flexiles humiliter obsecudent. Qui velut exanimis eius obedientes arbitrio, ad recalcitracionis ceruicosa rebellia insurgere non attemptant. Quare Iason iugum et aratrum iugo iugaliter sociatum eorum humeris secunda diligentia imponit et necit et vrgentibus stimulis boues ipsos arare coegit, non contemnentis imperium aratoris. Sicque versata gleba, latus campus crebris concuatur collulis, crebris sulcis sursum versum describentibus, cellas ipsas et bobus ipsis versato² derelictis in campo, Iason festinus et audax se dirigit ad draconem. Quem postquam draco ad se venientem inspexit, multiplicatis sibilis in sonoritate vocis horribiliter repercussum aerem similes organisare coegit in voces et crebris ictibus fumosas flammis emittens, vicinum aerem calida et estuanti rubricatione colorat et dum linguam leuibis reuolutionibus trahit et abstrahit, pluuiialibus aspersionibus letifera venena diffundit. Iason autem intrepidus ad ordinatas Medee se vertens, protinus disciplinas, viridis lapidis annulum, quem suscepit a Medea, in lumina draconis obiecit. Cuius fulgore stupefactus draco cessauit flammis emittere et circumgirando caput et collum huc et illuc, velut factus exanimis, fulgorem lapidis pre multa stupefactione vitare contendit. Hic lapis reperitur in India, vt scripsit Isidorus, quem nos smaragdum vulgariter appellamus. Huius virtus lapidis sine dubio talis est, vt obiectus in lumina, cuiuslibet veneniferi animalis serpentis, vel eius similis, vel eius, qui bufo in Sicilia vulgariter nuncupatur, si eius aspectui cum aliquo ferro, vel calamo incommutabiliter apponatur, non per longam horam poterit venenosum animal tolerare, quod in eius aspectum non deficiat extinctum. Sed lapis ipse non eximitur impunus a damno, cum extincto venenoso, cui apponitur, animali, totus minimas confringatur in rimas. Huius radio viridanti draconem ipsum letifere stupefactum animosus Iason confestim, appetit, ense nudo crebris ictibus accumulatur, quos veluti innocuos dure draconis squame

¹ Sztáray Máténál: euanescentibus flammis ad suis humidum nature distensum inualescit. Iason vero.

² Szt. vexatis.

collidunt. Infatigabilis igitur Iason propterea non cessat ab ictibus, velut durus in malleus incudem et tamdiu renouatis ictibus ipsum impugnat, quod draco tolerare non valens, crebras et duras impugnationes longo distensus, in campo letiferum emittit spiritum et super adiacentem aerem letiferis aconitis infecit. Quem postquam Iason vidit extinctum, Medee magisteria ad propriam memoriam interius iam reducens, impiger appetit et caput eius a collo trucidanti mucrone diuisit. A cuius faucibus euulsis dentibus ipsos continue per sulcos factos conseruit || [11a] in arato campo dudum a bobus, ex quorum semine nascuntur statim milites inauditi. Dumque ex tali segete milites prodeunt, confestim ad arma surgentes et irruentes, protinus in seipsos letiferis vulneribus se impugnant. Durum ergo committitur prelium inter fratres terrigenas et obscurum, cum distinctis ad bellum non irruant aciebus, nec se petant, vtpote diuisi per partes se turbuletur affectibus,¹ alter alterum trucidari contendant, cum nec demum eorum fuerit aliquis, qui victor extiterit, cum multis et mutuis vulneribus inter se deciderint interempti. Mathematice igitur artis incantationibus contrariis artificiorum ministeriis omnibus decursis, dracone predicto morti tradito, necnon ex eius dentium semine natis fratribus morte sublatis, bobus ipsis factis semiuiuis, Iason a discrimine periculorum auulsus, curiosa sollicitudine sua scrutatur in mente, que facta sunt et si qua facienda sibi supersint in consummatione ipsius negotii, studiosus contemplatur. Et cum omnia percepit iam esse consummata, animosus et hilaris lentis passibus ad aurei velleris se dirigit arietem. In quo dum nullam inuenisset rebellionis audaciam, arreptum cornibus iugulo morti tradidit et suo aureo spoliatur vestimento, grates exinde diis reddens, per quos cum victoria gloria et absque suo detrimento persone est predictum vellus aureum consecutus. Ditatus igitur Iason aureis spoliis ad insule littus letus accelerat, cimbam intrat et remorum ductu se contulit ad maiorem insulam, in cuius littore ipsum predictus Hercules et eius socii desiderabiliter expectabant. Hunc igitur, postquam descendit in terram, cum multa hilaritate suscipiunt et de eius incolumitate humiles grates diis reddunt, cum eum sospitem nunquam habere putassent. Iason autem cum eisdem ad regis Oetis regna se contulit et vt peruenit ad eum, rex Oetes eum ficticia iocunditate recepit. Nam inuidit sibi de tanta victoria et doluit de seipso tantis diuitiis spoliato, quem vt iuxta se sedere iussit Oetes, quod velit monstrum aurei velleris inspecturus,² miratur in ipsius aspectu vulgus, sed potius admiratur de tanta victoria, quomodo potuisset statuta deuincere dei Martis. Medea vero gratis exhilarata successibus visura Iasonem demum accedit. Cui, si licuisset, in aspectu multorum, multa per oscula blandimenta dedisset et rege mandante, iuxta Iasonem, quasi pudibunda consedit.

¹ Igy, hibás szöveg. Szt. nec se poterat, vtpote diuisim per partes sed turbulentibus affectibus.

² Ez a mellékmondat nincs meg Szt.-nál.

Quem Medea tenui sono vocis, furtiuis verbis alloquitur, vt ad eam veniente noctis umbraculo securus accedat, quod Iason se desiderabiliter impleturum humili et submissa voce respondit. Noctis igitur tenebris toto orbe diffusis, Iason Medee peruenit ad cameram et ea mediante, thalamum intrat et ambobus in thalamo voluntarie constitutis post multa voluptatis solacia tandem de recessu communi et preparatoriis ad recessum multa intra se vnanimiter contulerunt. Sicque ad Medee suatum Iason in Colcos per vnus mensis spacium moram traxit. Demum vero temporis oportunitate capta Iason et socii cum Medea ab eadem insula furtiue recedunt, a rege Oete licentia non petita. Sed o Medea, ventorum secundorum auram multum diceris peroptasse, vt tuam desereres patriam et paterna scepra defugeres et mare transires, intrepida amare luis tua discrimina non aduertens. Sane diceris peruenisse Thesaliam, vbi prothesalum¹ Iasonem ciuibus inueneranda Thesalicis occulta nece, post multa detestanda discrimina, vitam legeris finiuisse. Sed quamuis vltione deorum Iason martyrio multo fuisset expositus, antequam ipse de- || [11b] cederet et eius decessus tanquam damnatus a diis fuisset damnabili morte conclusus, dic, quid tibi profuit in Iasone grauis vltio et vindicta deorum postea subsecuta?

Sane vulgariter dici solet animali mortuo inutiliter proficit medicinalium herbarum naribus adhibere medelas. Nisi forte diis placeat non imperasse recompensationem iniurie, sed vt a mortalibus cognoscatur, deos nolle graues culpas etiam in facie viuentium absque pene talione transire. Quid vltra? Applicuit Iason cum Hercule et aliis eorum comiibus cum Medea in portu Thesalie sanus et hilaris, quos omnes rex Peleus de Iasonis incolumitate turbatus intrinsecus, sui tamen cordis celans angustias, hilari vultu suscepit et preponere Iasonem regno suo iuxta promissa sibi dudum ab eo licet inuitus prodigaliter non negauit. Iason vero suscepti vituperii a Laomedonta rege memoriter non oblitus, habita de aureo vellere tam gloriosa victoria parum curans, postponens etiam tamquam ingratus, quicquid promissorie agere debuit in Medea,² nec regni Thesalie prepositione contentus, in vindictam et vltionem Laomedonte regis animum curiosum erexit. Quare de ea re multo cum Hercule communicando consilio, Hercules quasi totius negotii pondus assumpsit. Inde est, quod idem Iason et Hercules regi Peleo et aliis Grecie regibus a Troiano rege eius iniuriam in mente illatam exponunt, nec tantum eis, verum etiam primatibus Grecie fuisse communem et ideo in vltionem iniurie predictae petierunt ab eis, vt in tanti consumatione negotii, quodcunque possent, auxilium et iuuamen impendant. Non ergo defuit petentibus a Grecorum regibus et ducibus iuuatiua promissio, qui vindictam appetere de commissis a predicto rege Troiano vnanimiter omnes probant.

¹ Sztáray: per. Thessalum.

² Szt. p. e. tam i. q. promissione facere debuit in Medeam.

A magyar átdolgozásnak forrásával való összevetéséből kitűnik, hogy Tinódi híven követi azt az események sorrendjének előadásában, de nem szóról szóra fordít s olyan önállóságot mutat, a milyent ebben a korban ritkán találunk. Nem szereti sem a bőbeszédű áradozást, sem a tudákosságot, Guido előadásának jellemvonását: ugyanazért a hosszú párbeszédet elhagyja, vagy rövidít rajtuk (pl. a trójai kiszállásnál Jason, Hercules beszédét egybevonja s a követ feleselését elhagyja), vagy csak tartalmukat adja; egész sereg tudóskodó fejtegetést hagy el, melyek semmi vagy igen laza összefüggésben vannak az elbeszéléssel s annak menetét megzavarják. Ilyen kitérések¹ a mirmidonokról, a napfogyatkozásokról, Ohetes kincsének őrzéséről, Peleus megifjodásáról, Hercules hősi tetteiről, a hajózás feltalálásáról, a Nagy- és Kis-Medve csillagról, az Aeneas-mondáról adott hosszadalmas magyarázatok. A magyar átdolgozó romlatlan erkölcsi érzékéről tanuskodik, hogy röviden átsiklik Jason és Medea éjjeli találkozásának érzékes jelenetén, melynél forrása szívesen időz. A morális elmélkedés az átdolgozó ízlésével megegyez, követi is ebben, de túlságai nélkül. Milyen bőbeszédű fejtegetést csatol Guido a női nem állhatatlanságáról és kéjvágyáról ahhoz a jelenethez, melyben Ohetes Jason mellé ülteti leányát. Tinódi csak egyszerűen megmondja, hogy: »Nagy bolondfaga lwn ohetes kÿrálnak, | wefedelmett zerze w ßep leányanak.« (169—170. v. s.) Tárgyi eltérések is vannak közte és forrása között. Pl. a szerelmi találkozóra Medea követe Guidónál vénasszony (anus), Tinódinál kis apród. A latin forrásban a trójai kalandnál külön szól Jason, külön Hercules a követnek s az felel rá: Tinódinál az igen búsuló vitézek együtt izennek a királynak stb.

V.

Tinódinak Ferdinánd azért adott nemességet, mert »az éneklésben és históriáknak magyar nyelven ritmusokba ékesen való foglalásával kiválik kor- és kartársai között.« Tinódinak ez juthatott eszébe, midőn Krónikájának Ferdinándhoz intézett ajánlásában ezeket mondja: »az atya úristen . . az többi közt oly malaszttal, tudományyal szeretött, hogy külemb-külömb fejedelmeknek császároknak, királyoknak, herczegöknek hadokat, vijadaljokat ritmus szerént magyar nyelvön énökbe szép nótákkal éneklöni tudom szörzeni«, vagyis a *szép nótákkal énöklést* tartja élethivatásának. E célra szerezte a sokféle viadalokat ritmus szerént magyar nyelvön énökbe a »hadakozó, bajvivó, várak-, városok-rontó és várban szorült magyar vitézeknek tanúságul«. Az ének kedvéért versel s a tanul-

¹ A hosszabb kitéréseket, melyeket Tinódi elhagyott, mi sem vettük be a latin szövegbe, ezt annál inkább megengedhetőnek tartottuk, mivel ezeket a »Hármas Istória«-ban az is olvashatja, a ki a latin szöveghez nem férhet hozzá.

ság kedvéért énekel. Körülbelől húsz évre terjedő lantosi pályafutása bizonyítja, hogy így fogta fel a maga hivatását s megérdemelte, hogy a király mint legfőbb énekest tüntesse ki; valamint azt is, hogy negyedfélszáz év múlva ugyanazon király utóda szoborral tisztelje meg emlékét. Nem volt kor- és kartársai között egy sem, a ki olyan sokféle változatos dallamok szerint énekelt volna.¹ Ezek egy részét már elődei széltére használhatták, de volt olyan éneke is, melynek »nótáját is csak ő maga gondolá.«² Mátray, e dallamok első szakavatott ismertetője dicséri szerzőjüknek »valódi jártasságát az éneklésben«, a dallamok stíljét a bibliai dalokétól különbözönek mondja, mely »inkább a világi zenéhez, sőt a magyar népdalokéhoz közeledik«, némelyike szerinte nagyon emlékeztet a XIX. század első tizedeiben még divatozott kesergő népdalainkra, sőt Tinódinak a »felsőbb zenetanban való jártasságáról« beszél.³ Hogy lantkiséréttel⁴ elénekelve nagy hatást érhetett el vele, el kell hinnünk, mert újabb, az eredetét talán nem mindenben hiven tolmácsoló⁵ átírásban is meghatnak és gyönyörködtetnek.⁶ Tinódinak is ez volt a czélja s ezt úgy ő, mint lantostársai, a kik utána felhasználták, bizonyára elérték azokkal. Az énekek anyagáról pedig váltig emlegeti, hogy azzal a históriát, az újságvágyat, a »végemlésközet«-et kívánja szolgálni, mert az a sok vitéz tett, veszedelem, bajvívás »vagy nyereség avagy veszteség, de róla megemléközni gyönyörűség«. Ezt kell tekintetbe vennünk, mielőtt költői szempontból foglalkoznánk velük. Tinódi sohase nevezi magát poétának. Nem is volt az a szó valódi értelmében. Nemcsak azért, mert rossz rimű versei nagyon gyarló verselési tehetséget átulnak el, húszévi gyakorlat után alig észrevehető fejlődéssel — énekelve ez talán nem is tűnt fel annyira, mint olvasva, — hanem főleg azért, mert műveinek nagyon gyenge a compositiója. Nem tervszerűen dolgozott s az anyagelrendezéshez nem volt érzéke. Nem válogat lényeges és nem lényeges adatok közt, nem hagy el semmit: a mit hall, lát és igaznak tart, mindent bevesz énekébe. E miatt historikusnak se mernők nevezni, inkább az adatgyűjtő és krónikás tisztét töltötte be. A szerkezet hiányossága már az előadása alkalmával megboszulhatta magát, hallgatói gyönyörködtek benne, mikor élé-

¹ Mátray G. Tört. bibl. guny. m. énekek dallamai cz. művében huszonhét-féle dallamot mutat ki. A dallamok száma azért haladja meg T. akkor ismeretes énekei számát, mert némelyiknél (pl. Eger viad.) minden résznek külön dallama van.

² Ezt csak egynél mondja meg: a Zsigmond-krónika végén, de bizonyára volt több is olyan, melynek eredeti a nótája.

³ Id. műve 71. l. Liszt Ferencz kedvezőtlen ítéletét (A cigányokról és cigányzenéről írt művében) hibás információnak tulajdonítja. L. Fabó Bertalan, Seprődi, Gábor Ignác megjegyzéseit is.

⁴ Lutina, lant vagy koboz, de a lyrával nem zavarandó össze.

⁵ Bartalus: A magy. palotás zene eredete. Századok 1892. 20—21. l.

⁶ L. Bogisich (1880) és Káldy (1897) előadásait; Káldy Losonczi és Eger viadalát adatta elő.

kelte, de keveset tarthattak meg belőle emlékezetükben s rá voltak utalva a lantos újabb előadására. Tinódi Szondi oly tárgyat dolgozott föl (pl. Losonczi István halála, Szondi, Dobó stb.), melyek önként kínálkoztak költői alakításra, de nem élt a kínálkozó alkalmakkal. Ezért nem volt műveinek holta után nagyobb hatása, ezért nem termékenyítette meg költészetünket. De azért azt sem mernők állítani, hogy a mi énekeiben van, minden úgy történt meg: a hősök szájába adott, néha kissé hosszú beszéd kidolgozása tőle való. Talán csak a beszéd gondolatmenetét ismerte hallomásból, de az is lehet, hogy az egész az övé s ekkor Livius vagy Lucanus lebegett előtte követendő például. Legtöbb művét mindjárt az esemény lefolyása után írta s így nem volt elég ideje arra, hogy a szerkezetre több gondot fordítson. Máskülönbben lelkiismeretessége egy mai költőnek is becsletére válnék. Elmegy az esemény színhelyére saját szemével látni a várat, melyet ostromoltak, a mezőt, a hol az ütközet vagy bajvívás végbement: de nem a költő, hanem a leltározó szemével látott; szerbe-számba vesz mindent: leírásai a topographikus felvételekkel és számadáskönyvekkel pontosan egyeznek, de az ő előadása után lelki szemünkkel mégsem látjuk azt a küzdőteret, nem látta hallgatósága sem. Tinódi nem tud szemléltetni, mert nincsen képzelete, nincsenek képei, nincsenek hasonlatai, sőt a jelzőkkel is nagyon fukaron bánik. Nincsen költői nyelve. Még kevésbé tud jellemet festeni: alakjai többnyire elmosódottak; nem egy főalak körül csoportosítja az eseményeket, mindenkiről, minden hadnagyról, minden katonáról rendre elmondja, a mit tud.

De van mégis, a mi életet lehel a holt anyagba. Ilyen a vallásos eszme: Isten bűnéért bocsátott sok ostort, azaz szükségét, dőghalált a magyar nemzetre s mikor mindez nem használt, végül rá bocsátá a törököt, »a pogánságot«; de azokkal szemben, a kik benne bíznak, megszegyeníti a török császár hadát is. Tinódi ezt a gondolatot a bibliai prófétáktól kölcsönözte. Ilyen a morális érzés, melylyel az emberi gőgöt, elbizakodást, kegyetlenséget elítéli; ebből az érzésből fakad humora a mértékletlenség, a dobzódás kigúnyolására; a hazafias érzés, melylyel egyetértésre inti honfitársait, mert különben elpusztulnak. Ugyanez az érzés indítja arra, hogy a török ellen folytonosan izgasson: emberies érzésből is, mert fogságban senyveszti embertársait, de hazafiságból is, mert előbb-utóbb teljesen leigázza Magyarországot. Különösen őszinte érzés hatja át sorait, midőn Török Bálint árváinak mélységes gyászáról emlékezik és a midőn János Zsigmondot búcsúztatja el Magyarországtól.

Tinódi versformái nem változatosak. Legjobban kedveli a négy-soros egyrimű szakokat. Legtöbb ezek közül 11 vagy 12 szótagú sorokból áll, ezek legkedveltebb versformái, de használja a 10-est is; a háromsoros szakok 13—14—16 szótagúak s szintén egyriműek. Egy-egy énekében három 10-es sor után negyediknek 11-est, 12-es után 13-ast, 11-es után 13-as vagy 5-ös sort alkalmaz, ez utóbbival, úgy látszik, a sapphói szakot utánozza. A Jason király históriája is 12

szótagú egyrimű 4 soros strófákból áll. Szilády megjegyzi róla, hogy »nyelvén s verselésén nem találjuk azt a gyakorlottságot s megállapodottságot, melyet többi énekén tapasztalunk«. Ebből azt következteti, hogy ez Tinódi első művei közül való. Mint fentebb láttuk, a következtetés helyes akkor is, ha nem a verselésből vonjuk azt le. Tinódinak különösen verselésén nehéz a fejlődést kimutatni, mert mindvégig kevés, mondhatnók mindinkább kevesebb gondot fordított reá. Pl. »Zsigmond király fogságá«-nak még hanyagabb a verselése, pedig az énekszerző pályafutása vége felé írta. A Jason király verselése sem rosszabb, mint a többi művéké, ha pedig Tinódi átdolgozását forrásával vetjük össze, el kell ismernünk, hogy olyan helyes költői érzéket s forrásaival szemben olyan önállóságot mutat, a milyent későbbi műveiben ilyen mértékben nem találunk.¹

Tinódi *nyelvééről* először Szegedi János jogi író tett néhány észrevételt 1734-ben kiadott »Rubricae s. synopses iuris Ung.« cz. műve II. részében: »Írásában — úgymond — a maitól nagyon eltérő helyesírást követ s olyan szavakat és szóragozást használ, a milyenek a Dunántúl bizonyos kerületében vannak szokásban, pl. tik, tyuk helyett, sipvel, dobvel, e helyett: sippal, dobbal«. Utána Mátray tett néhány megjegyzést orthographiájára és néhány ritkább szavára.² Szilády Áron kiadása bevezetésében elfogadja Szegedi véleményét, hogy t. i. Tinódi nyelve a dunántúli nyelvjárással egyez meg, de attól sok eltérést is talál, s a vándoréletnek és az irodalmi nyelvvel való foglalkozásnak tulajdonítja a magánhangzók használatában való ingadozást (ül—öl, örül, eről stb.) s a dunai ö hangzónak a tiszántúli e-vel felcserélését (török—terek) stb. Felsorolja régi alakjait, szavait s jegyzeteiben példákkal magyarázza azokat.³ Mészöly Szilády fejtegetésére két helyes észrevételt tesz, hogy t. i. a »dunántúli nyelvjárás« nagyon határozatlan fogalom, mert ott két különböző (e-ző és ö-ző) nyelvjárás van s Tinódi nyelve csak az utóbbi és hogy nem tiszántúli vagy más nyelvjárással való keveredésre mutatnak Tinódi beszédében a példakép idézett e hangok. A tájnyelvi sajátságokból következett a Tinódi származáshelyére is.⁴ Szerintünk az ilyen következtetésnek nagyon bizonytalan alapja van, mert hányatott életű lantosunk, már elkerülhetett gyermekkorában hazulról s mire férfivá növekedett, teljesen elfeledhette szülőfaluja tájnyelvi sajátságait. A nyelvi, ill. orthographiai sajátságoknál azt is tekintetbe kell venni, hogy a könyvnyomatók nem tisztelték még akkor a szerző nyelvi sajátságait, s a szerint

¹ Lásd az IV. fejezetet.

² 116. l.

³ Nagyon naiv az a megjegyzése, mely a *hegedő* régies alakot tótos kiejtésűnek mondja s több analog (?) példát hoz fel hasonlóképp tótos kiejtésre: szörke, bön, örge, öveg stb. úgy látszik a codexek nyelvét nem igen ismerte.

⁴ XXXVIII—IX. l. s 385. kk l.

⁵ Id. mű 7—8. l.

a mint idejük, kedvük, betűkészletük kívánta, javígtattak azon, úgy mint később Misztótfalusi Kis Miklós még nagyobb mértékben megtette a nyomtatás végett rábízott művekkel. Milyen természetű volt ez a javítás, láthatjuk, ha összevetjük a Tinódi »Chronicá«-ját a kéziratból kiadott Jáson király históriájával. Ennek orthographiája sokban eltér a Chronicában kiadott históriás énekektől. Azt mondhatnók, hogy a másolótól származnak a különbségek, csak hogy a verseskönyv más énekeinek megint más az orthographiája s így inkább az valószínű, hogy Balázs deák változtatás nélkül másolta le codexébe a szeme elé került s neki megtetszett históriákat.

Tinódi nyelvének feldolgozása nem illik be e bevezetés keretébe. Nyelvi anyagát a Nyelvtört. szótár különben is feldolgozta. De Jason király orthographiai sajátosságainak ismertetését már csak azért is szükségesnek tartjuk, mert az egyetlen kézirat szövege itt jelenik meg először betűhíven.

»Codexünk — írja Balassa József¹ — valóságos nyelvjárási szövegek, melyeknek használhatóságát azonban nagyon megnehezíti a gyarló helyesírás; főleg az, hogy ritkán jelölik a hosszú hangokat, és hogy gyakran több különböző hangnak is csak egy jele van: *e* jelöli az *e*, *é*, *ě* hangokat, nem következetes az *ö* és *ü* hang jelölése és megkülönböztetése sem.« ugyanezt mondhatjuk a »Jason király« helyesírásáról. A magashangú *e*, *ě*, *é*-t egyformán *e*-vel, az *i* és *í*-t *i*-vel vagy *y*-nal, az *ö*-t és *ő*-t egyformán *ö*-vel, *ü*-t és *ű*-t *w*-vel vagy *w*-vel, a mélyhangú *a*, *á*, *o*, *ó*, *u*, *ú*, vocalisokat egyaránt *a*-, *o*- és *u*-val jelöli. Kivétel: *bee* Irrtam (180. v. s.), *bē* hýntený (35. v. s.) de e példákra nem építhetünk, mivel másutt: *be* uýue (121.) *be* mene (165.) *be* menný (196.), *be* hivatlaata (134.). — A mássalhangzók közül a *cz*-t *cz*-vel arczul (159.), de *ch**y*-vel Berechý (55. felechý (206),² és *c*-vel is jelöli ebben: *Bylčy*aban (260.), *ecce* rind (69.); nagyon változatos a *ch* jelölése: *ch*: chinaltattatta (133), *chi*: bölchiek (1.) *chy*: bölchý (145.), *ch'*: boch'affa (44.), *ts*: parantfola (114.); és a *gy* mássalhangzóé: *gi*, *gy*, *g'*: mongiak (21.), *hogý* (16.), *nag'* (17.); ugyanígy jelöli a többi palatalis hangokat: *ny*=*ni*: leania (27.) és *ny*: araný (29.); *ly*=*ly*: kyalý (45.), *li*: gondollion (91.) és *l* kýral' (117.); *ty*=*tl'*: ohaýtt'a (287.); *j*=*i* és *y*: ieles (141.), feýett (130.): a *k*-t a szövegén is *k*-val írja, míg az Cronica 1554. évi kiadása *c*-vel jelöli; *sz*=*β* és *z*: *β*emben (30.), orzagokban (20.), *zeb* (28.); az *s* szó elején és közepén = *f*: *fok* (47.) stb.; *v*=*w*, *u*; *wiza* (150.), *uala* (139.), stb.; a *t* hangot legtöbbször, különösen szó végén és szó közepén hosszúnak jelöli: *wyttez* (49.), *wduartt* (45.) stb., sőt szó végén néha ehhez még *h* betűt is ragaszt: *giapiuýertth* (44.) Tinódi helyesírása rendszeren a kiejtést követi, s ezért ír: *Tartt'a* (9.), *att'afya* (10.), *mongiak* (21.),

¹ L. »Codexünk és a nyelvjárások«. Hunfalvy-Album. 1891. 5. lap.

² V. ö. az alább mondottakkal.

eccerfmind (69.), Berechy (55.), ugyanígy a *d* assimilációjánál: bankot-tam (182.), gondolkottam (181.), niugottak (234.), sabattfagban (97.) kegielmennek (227.) stb. Írásbeli sajtáságai közé tartozik, hogy a személyneveket, felváltva kis és nagy betűvel írja: peleus (6.), iaffon (49.) Medya (189) stb. ebben úgy látszik, forrását követte: így van az 1494. évi straszburgi kiadásban is, melyből a latin szöveget fentebb közöltük; másfelől egyes szavakat mondat közepén is nagy betűvel ír, pl. akarna Tenni (78.): ez más kéziratokban is gyakran előforduló sajtáság.¹

VI.

Bibliographia.

I. TINÓDI MŰVEL.

A) *Nyomtatásban megjelent művek*: 1. CRONICA | TINODI SEBESTIEN | Bőrzele: Elő reſebe Ianos Ki- | ral halalatul fogua ez eſtendeig | Dunan innet Erdel orſaggal | lőt minden hadac veſődel- | mec, reuidedón Bép no- | takual enőkbe vad- | nac. *Mas reſébe kü- | lómb külómb id- | ókbe es orſa | gokba | lőt dolgoc Iſtoriac vannac.* | COLOSVARBA. 1554. *eſtendőbe.* || Kolophon: COLOSVARBA | nyomtatot | György Hoff- | greff Műhelyébe. | 1554. | eſ- | tendőben. ||

4-r. Ívjegyek (per 4 levél): A—q=czíml., előszó, ajánlás, tart.= 4 sztlan + 156 sztlan levél. Cím fametszetű, későbbi nyomtatványokon is előjövő stilisált építészeti keretben, alsó részében az oroszlánal küzdő Sámson, a háttérben vár képevei, látható. »L.« monogrammos metsző műve. Hangjegyekkel; zárókép Tinódi címere S. T. betűkkel. Facsim. a Cronica egy lapjával: Beöthy: M. irod. tört. I³. 290. I. A.-M.-EM.-Késm. ev. lyc. könyvt. (Mellette: Nikolsburgi névt. kenyérmezei viad. 1568.) Szatm. p. kv. — Sárospataki ref. coll. — B. Révay F. könyvt. (Mellette: Tóke F. Hist. obsid. ins. Anthemi. 1566.) — Bécsi udv. könyvt. — Szabó: RMK. I. 33. sz. Tartalma a Múató tábla szerint: : *I. könyv*: Erdeli hiftoria [1—5. rész.] — Szeged dolga. — Temefuar. — Budai Ali Bafa. Ördög Mathias veſedel: — Egőr hift [1—4. rész.] — Egri hiftorianak Summaia. Terec Ianos. — *II. könyv*: Kurfirft fogafa. — Leua, Muran, Chyabrac: — David, Goliat. — Judit aſſon. — Hadnagyoc tanufag. — Szuliman Chyaſaral via: — Sok reſegefről. — Buda veſefe. — Prini Peter, Maylat Iſtuan, Terec Balint fogfaga. — Verbóczi Ihmre, Kazon: — Szalkai mezón: — Varkuchy Tamas chyat: — Capitan György bayvia: — Vdvarbirak: es Kulchya: — Kiadta Szilády, I. alább 11. sz. a.

2. Heltai: Cancionale, . . . COLOSVAROT I. 5. 74. || 4 r.

Ebben a gyűjteményben megjelentek: I. rész: Sigmond Kiraly és Czáſárnac Chronicáia és lőt dolgai rendel iratattac. Tinodi Sebeſtyén

¹ L. még a szöveg alatt közölt jegyzeteket.

által. [Itt jelent meg először; Heltai változtatásaival.] IV. rész: . . . Hiftoriás Enec, Ianos kiralnac testamentomáról, [5 részben = Erdeli historia.] H. E. a fegedi veszedelméről. Az veg Temesvárnac el vezzésséről. Torec Czafzarnac győzedelme. [=Budai Ali basa]. A palaftai mezőn valo veszedelméről. [=Ordög M.] H. az Eger varnac . . . vitatafáról. [4 rész.] Az 1554-iki »Cronica« hangjegyeivel. (L. Szabó K. RMK. I. 112. sz. (Péld.: A. (cs.) M. (cs.) Pesti ref. c. E. M. kol. un. M. vás. ref. c. (cs.)

3. CHRONICA, | A BELA KIRALYROL, . . . [Temesvári Jánostól] és SIGMOND KIRALYNAC ÉS | Czaßárnac Chronicáia, | Szép ének- | ben fezezuén. | NYOMTATTA COLOSVA- | rot Heltaj Gáspar, 1574. ||

4r. Ívjegyek(per 4 levél): Czíml., Aij—Iij = 34 sztan levél. A. — Szabó: RMK. I. 113. sz.

4. János király testamentoma. Kolozsvár. 1577. [=Erdeli Historia].

Egy példánya sem ismeretes. Szabó K. RMK. I. 135. sz. a. említi Sándor J. M. Könyvesház 6. l. és M. Könyvsz. 1876. 141. l. után, v. ö. 77. l.

5. Bornemisza: ENEKEC, | HAROM RENDBE | . . . DETREKOE VARABA. | MDLXXXII. || 4 r. CCLXXXVIIIb [Sajthóiba: VII] — CCXCIIIa levelen: DAVID KIRALY MINT A NAGY | Goliattal meg viwt. 2. kiadása ennek a bibliai históriának.

6. Buda várossának veszedelméről és Török Bálint fogságáról való Historia. Nyomatot Monyorokereken Manlius János által. [1592.]

8-r. Szabó: RMK. I. 262. sz. a. Sándor Ist. M. Könyvesház 1. l. után. M. Könyvsz. 1876. 80—81., 141. l. Ma egy példánya sem ismeretes.

* 7. ¹ HISTORIA | SIGMOND CHASAR= | NAK FOGSAGAROL ÉS SZABADULAFAROL. Magyar országban | törtint dolgarol. | Ad notam: Ne hagy el efnem felfeges Iften, &c. || 4-r.

4 r. Külön czíml. nélkül. Ívj. A—A₃+1=4 sztan levél, utolsó oldal üres. Knauz N. könyvtáblában fedezte fel s halála után B. Prónay Gábor könyvtárába került. A kiadás idejéről némi útbaigazítást ad, hogy Nagy Bánkai Mátyás »Ne hagy efnem felfeges Iften keferüfegemben« kezdetű éneke szolgál nótául, melyet 1575-ben írt.

8. AZ VEG TEMES VARBAN LOSONCI ISTVANNAC HALALAROL. E SEBASTIANO TINODI SCRIPTORE RERUM TRANSILVANARUM. TOMI I. vol. 1. compl. Chr. Schesaei Rvinas Pannonicas. Cibinii 1797. 249—266. l.

9. Mátray Gábor. Történeti, bibliai és gúnyoros magyar énekek dallamai a XVI. századból. Pest, 1859. 4-r.

64—139. l.: »Tinódi S. Históriás énekei. 1541—1553.« Az összes akkor ismert énekek dallamát közli eredetiben, mostani hangjegyekkel, énekre és zongorára átírva, az ének néhány strófáját

¹ A csillaggal jelölt művek csak ebben a kiadásban vagy kéziratban maradtak fent.

is közölve, bevezetéssel. Tinódi dallamaival foglalkozik Szénfy G. Tinódi dalai s énekeinek ismertetése zenei tekintetben. (Magyar Sajtó 1858. 53. sz.) Tinódi Sebestyén énekei. Vegyes karra alkalmazta Engeszer Mátyás. Pest 1860. 12. 1. Bartalus I. A historiai hangversenyek és Tinódi dallamai. (Budap. Közlöny 1867. 21. sz. 1868. 7—8. 10—11. sz. (Káldy Gy. XVI., XVII., XVIII. századi magyar tört. énekek. Budapest, 1897.

10. Tinódy Sebestyénnek eddig ismeretlen versezete Zsigmond királyról.

Külön lenyomat a »Magyar Állam« 1871. 263-ik számából. Pest, 1871. 8. 1. (L. Akad. Ért. 1871. 281. 1.) A 7. szám alatt leírt mű 2. kiadása.

11. Szilády Áron. Régi magyar költők tára. Kiadja a M. T. Akadémia. III. köt. Tinódi Sebestyén összes művei. 1540—1555. Budapest, 1881.

8-r. XL., 1—480. 1. Életrajzi bevezetéssel, nyelvi és tárgyi magyarázó jegyzetekkel. Tinódi minden ismert művét magában foglalja, a Jónás históriája cz. töredéken kívül, melyet a VI. köt. 100—1. lapjain tett közzé.

12. Szemelvények a magyar epos-írókból. I. Tinódi Sebestyén. Budapest (Lampel) 1889. [Tanulók olvasó-tára 15. sz.] 8r. 79 l.

13. Budai Ali basa históriája. Irta Tinódi Sebestyén. Jegyzetekkel kísérte Szilády Áron. Budapest, 1899. [Olcsó könyvt. 1130. sz.] 16-r. 36 lap.

14. Tinódi Sebestyén válogatott históriás énekei. Rendezte és bevezetéssel ellátta Perényi Adolf. Budapest. [1899.] [Magyar könyvtár 145. sz.]

8-r. 59. 1. Életrajzi bevezetéssel. Tartalma: A Cronica címlapja, előszava, ajánlása; Buda veszéséről, Príni Péter, Verbőczy Imreh [kezdeté és befejezése], Losonczy István, Budai Ali basa [1—176. sora].

15. Tinódi Sebestyén válogatott krónikás énekei. Szerkesztette és bevezetéssel ellátta Dr. Bartha József. Pozsony—Budapest. 1904. (Stampfel.) [Segédkönyvek a m. nyelv és irodalom tanításához. 16. sz.]

8-r. 79. 1. Tart.: Életrajz, Buda vesz., Príni Péter, Budai Ali basa [1—176. v. s.], Losonczy István, Egervár viadaljáról.

16. A régi magyar költészet. Tinódi. — Balassi. — Gyöngyösi. — A kurucz költészet. Kiadta és bevezetéssel ellátta Ferenczi Zoltán. I. köt. Budapest. 1904. [Remekírók képes könyvt.]

Tinódi: 5—87. 1. Életrajzzal. Tartalma: T. életrajzán kívül T. előszava, ajánlása, Buda veszése, Príni P., Verbőczy, Sokféle részegségről, Kapitán Gy., Hadnagyoknak tan., Losonczy, Budai Ali basa. 1—176. v. s.

17. Mutatványokat közöltek Toldy F. (Magyar nyelv- és ir. kézik. I. k. 1855. 63—82. (1. 1. Príni P. 2. Károly cs. 3. Terek János. 4. Szondi eleste) és második kiadásában (M. költ. kézikönyve

I. (Bp. 1876.) 28—45. I. Ebből a 2. sz. mut. kimaradt; Beöthy Zsolt: M. n. irod. ism. I.⁹ k. (Az udvarbíracrol (eredeti helyesírással), Prini P., Szondi eleste (Budai Ali b.); Horváth Cyrill (Prini), Váczy J. (u. a.) Endrődy A m. költ. kincses h. (Szondi eleste) stb.

B) *Kéziratban levő művek:*

* 1. Jason király széphistóriája.

Balázs deák 1566. évi másolata a sepsiszentgyörgyi Székely Múzeum Csereyné-codexében 50a—64b levelen. Először kiadta Szilády: RMKT. III. 371—81, 472. I. átírt szöveggel.

* 2. Jónás próféta históriája.

Töredék a debreczeni ref. collegiumi könyvtár Lugossy-codexében, hova 1629-ben másolta le Somogyi Pál, a codex összeírója, a 30 a—b levélre. Innen közölte Szilády: RMKT. VI. 100—101, 322—3. I.

3. BUDA VESZESERÜL | és Török Bálint fogásárul való historia. |

Mihály deák codexében, melyet 1679 körül írt össze, 237a—246a lev. a M. Nemz. Múzeum kézírattárában. Megvan a »Cronicá«-ban is.

4. Hadnagioknak tanofágh |

XVI. századbéli kézirat egy 2-rét hajtott ívpapíron, hangjegyekkel a pécsi püspöki könyvtárban. Közölve Tudom. Gyűjt. 1817. X. köt. 76. I. Delejty 1861. IV. 236. sz. (Sarkady J.) V. ö. Uj M. Múz. 1859. I. köt. 178. I. Mátray i. m. 72. I. Révai S. A pécsi püspöki könyvtár Tinódi-kézirata. EPhKözl. 1907. 799—801. I. Mészöly G. Tinódi-magyarázat U. o. 1908. 330—1. I. Facsim. mut. Beöthy: Képes Ir. I.³ 295. I. — Megjelent a »Cronicá«-ban is.

5. Cantio Sigismundi regis. Sigmond király viadallyrul való ének.

Petrovay Miklós verseskönyvében, melyet a XVII. század második felében másolt, hitelesebb szövege maradt fenn, mint a Heltai 1574. évi kiadása. A másolat végén: »A. D. 1572.« van, tehát Petrovay a Heltaiénál korábbi szöveget másolt. Ez a verses könyv a kolozsvári ref. collegium könyvtárában van. L. Szilády RMKT. III. 46. I.

* 6. A Janos király fiáról való szép cronica.

A Decsy István codexében (1609—1613), mely az Akad. Könyvtár tulajdona, ez a 28. sz. ének. Először kiadta Thaly K. »Ismeretlen hist. énekek . . .« című a. Századok 1871. 37—43. I. Szabó K. helyreigazító észrevételei a szerzőről u. o. 180—7. I. és Kisebb tört. munkái II. köt. Budap. 1873. 371—83. I. Másodszor kiadta Szilády RMKT. III. 365—70, 471—2. I.

C) *Elveszett mű:*

Török császárok krónikája. Lásd a II. fejezetet.

II. ÉLETRAJZI FORRÁSOK.

Fentebb említettük, hogy Tinódiról művei végén és a versfejekben maradt fent legtöbb adat. Ezeket Szilády szedte össze nagy gondnal (1881). A mi adat azóta előkerült, leginkább kassai tartózkodására vonatkozik s közölje ifj. *Kemény Lajos*, kassai levéltárnok. Ilyenek: Tinódi Sebestyén életé-

hez. Figyelő 1886. XXI. k. 327—31. l. (Megnehezíti az adatok használatát, hogy Tinódival egy időben él Kassán egy énekes, a kit Hegedős v. Lantos Sebestyénnek hívnak). Újabb adatok T. S. életéhez. (E. Phil. Közl. 1887. 732—40. l. (V. ö. Irodalomtört. Közl.; 1891. 40—41. l.) Hol állott a T. S. háza. (Kassai Szemle 1887. 46. sz. V. ö. T. S. emléktáblája. Vas. Ujság 1900. 26. sz. 430 l. képpel). T. S. életéhez. (Tört. Tár 1888. 598. l.) T. S. és családja történetéhez. (U. o. 1889. 199. l.). T. S. családja. (Századok 1901. 655—7. l. családjával.) T. S. életéhez. (Irodalomtört. Közl. 1905. 366—8. l.) T. unokái és veje. U. o. 1908. 493—5. l. *Szádeczky L.* Tinódi S. czímeres nemes levele. (Erdélyi Múzeum. 1901. 391—5. l.) *U. R.* Tinódi S. armalisa. Turul. 1901. 197. l. (egy szövegrajzzal). *Sch. Gy.* Tinódi S. czímeres nemes levele. (Turul 1902. 91—93. a nemesi levél s T. folyamodványának hasonmásával.) *Kárffy Ödön.* Tinódi Sebestyén halála. (Századok 1908. 273—6. l. Pernezythnek 1556. január 31-én kelt levele Nádasdyhoz.)

III. ÉLETRAJZOK, IRODALOMTÖRTÉNETI DOLGOZATOK.

A Tinódira vonatkozó adatok összeszedését már régi íróink megpróbálták. Így *Bod* (M. Áthenas [Szeben] 1766. 293—4. l. és Szent Hilarius előszava). *Haner György Jeremiás* (De scriptoribus rerum Hung. et Transil. adversaria. Viennae 1774. 207. l.) *Horányi* (Memoria III. 410—11. l.). *Sándor I.* Sokféle 1801. VIII. 50. *Katona St.* Hist. critica. tom. XXXVII. p. 852. A T. műveiben lévő életr. anyagot se vették észre. Először *Toldy* írt róla életrajzot: A magyar tört. költészet Zrínyi előtt. I. Bécs 1850. 13—22. l. (u. o. németül is). A m. nyelv és irod. kézikönyve I. (Pest 1855.) 63—68. h. 2. kiad. 1876. 28—32. l. Magyar költők élete (Pest 1870.) 36—42. l. A magyar költészet története 1. köt. (Pest 1854.) 160—71, 179. l. (németül is). 2. kiad. 1867. 145—154. l. *Zsilinszky*: A m. történetírás kezdete. Századok. 1878. 774—8. l. *Veres Samu*: Tinódi Sebestyén és kora Bpest. 1880. 321. 1881-ben jelent meg *Szilády Á.* életrajzi bevezetése összes művei kiadásához. *Erdélyi P.* XVI. és XVII. századi magyar históriás énekek. M. Könyvsz. 1886. 119—179. l. (Általános jellemzés.) *Koltai V.* A verses elbeszélés története I. (Győr 1887.) 105—124. l. (Életrajzzal.) *Gyulai P.* Tinódi s a XVI. sz. históriás énekei. Bp. 1894. (1893—4. II. félévi egy. előadás könyvom. Többször is megj.) *Acsády I.* Tinódi Sebestyén. 1. 2. közl. (Budapesti Szemle 1899. XCVII. k. 1—24, 181—213 l.) *Németh B.* Szigetvár története. (Pécs 1903.) 92—7. l. *Pintér J.* A históriás énekek művelődéstört. vonatkozásai. Bpest. 1903. 48 l. *Beöthy Zs.* A históriás ének és Tinódi Sebestyén. (Egy. előad. 1904—5. l.) *Mészöly Gedeon*: Tinódi Sebestyén. Nagykőrös (Kún-szentmiklós 1906.) 160 l. (T. legnagyobb életrajza, sok találó megjegyzéssel.) *Bodola Gy.* Dobó I. a magyar költészetben. Kolozs-

vár 1908 6—19. l. Ezekon kívül a Toldy, Beöthy, Bodnár, Horváth Cyrill, Váczy János, Pintér Jenő (II. 72—9. l.) stb. irodalomtörténetében, a Beöthy-féle Képes Irodalomtörténetben (Badicstól), Perényi, Ferenczi Z., Bartha kiadása bevezetésében, a Ferenczi-Danielik, Moenich-Vutkovich-féle életrajzi lexikonokban, Vutkovich: M. írók albumában, az Egyetemes M. Encyclopaediában (XIII. k.), Pallaslexikonban (XVI. és XVIII. k.) Szinnyei: M. írók. XIV. K. 184—7. l. stb.

Népszerű életrajza: Vass J. Tinódi S. (Vas. Ujság 1859. 1. sz.) *Evva L.* Tinódi S. (Reform 1873. 264, 265. 12.) *Andrásy Béla:* Az utolsó magyar hegedős. (Athenaeum 1873. 17. sz.) *Váradi A. T. S.* (Koszoru. VI. k. 1881. 3—40. l.) *Vermess I.* Tinódi S. és Gyöngyösi J. 1885. (M. Helikon. 45. sz.), Böngérfi (1898), *Benedek E.* Nagy magyarok élete I. köt. 1906. stb. Még megemlítjük, hogy *Szigligeti* 1861-ben színművet írt Tinódiról; megjelent belőle: Dalok »Tinódi« cz. eredeti színműből. Pest. 1861. *Gaal Mózes* »Az utolsó lantos« cz. két kiadást ért regényes korrajzának is Tinódi a főhőse.

Számos *újságcikk* jelent meg róla, kül. szobra leleplezésekor pl. Budapest. 1907. 185. sz. (Balla K. Tinódi). Budapesti Hírlap 1907. 183. sz. (Csiky J. A legvitézebb lantos.) M. Hírlap 1907. 192. sz. Az Ujság 1907. aug. 11. sz. 15—16 l. és még számos budapesti és vidéki ujság. Lásd még Szinnyei bibliographiáját.

Képzeti *arcsképe* a Toldy »M. költ. tört.« 1. kiadásának melléklete; a 2. kiadásban a díszcímlapon van. A millennaris tiz szobor közül egy a Tinódi szobra, Bezeredy Gyula műve. Vas. Ujság 1907. aug. 11. sz. Urania 1907. 435. l. Kristóf Gy. cikkéhez mellékelte fényképfelvétel.

VII.

50 b Sok bölchiek Irrtanak az meg lött dolgokrol,
lelefsen Troianak w nag' Romlafarol
ennis bolok Romlafanak fundamentomarol
hog' kettfeg ne legien enny fok Irafrol,
5 Eggy wdöben wala az teffaliaba
az peleus kýral' lakýk kýral'fagban,

1. A kéziratban a verssorok nincsenek külön sorba írva; de a versszakokat az első betű kijebb írásával a leíró is megjelöli. — 3. Tizen-négyszótagú sor. — 5. *teffaliabal*. (lat. in regno Thesalie.) Így és nem *teffaliaban*, mivel az *n* betűt a sor végén is külön jelöli, lásd a 7., 8. sort. — 6. *Pelens*. Peliast, Iolkos királyát, a középkorban felcserélték Peleussal, Thetis férjével és Achilles atyjával; a Pelias felesége Anaxibia (Hygin. Fab. 14 és 41) volt. — 6. *kiral'*. Tinódi többféleképpen írja: *kýral'*, *kýral'* és *kiralý*, *kýralý*; előfordul nála *kýral* alakban is, de úgy látszik, hogy itt a másoló a 't az l után siettében hagyta el.

- Tettys azzoný wala wele hazaffagban,
 ký erös herkwleft hordoza haffaban:
 Banatt az kýralnak býwett Tartt'a wala,
 10 merтт gý att'atýa [ö] neký wala,
 ký erös lafonnak neuztettik wala. ||
 lgazan orzaga azt lletý wala.
 51 a Az orfagbeliek wtt ferettýk wala,
 merтт nagy dýchierettes lamborfaga neký wala,
 15 az pealus kýral' eztt Irelly wala,
 hogý minttel weztthetne okott keres wala.
 Sött kezdek hýrdettny nag' fok orzagokban,
 hogý egý zigett wolna egý wendeg orzagban
 Troian twl mas felöl nap fel tamadaiban,
 20 kolkos zýgettenek hýak orzagokba[n]
 Troýa hattarahoz közel mongiak wala,
 az zigettben akkor egý kos lakýk wala
 kinek az w giapa þep far araný wala,
 lang boch'atto ökrök azt örýzýk wala. ||
 51 b 25 Itt ohettes kýral' wralkodýk wala,
 minden kazdagfagual wralkodýk wala:

8. *Herkwlest.* Az eredetiben helyesen *Achilles* van. Ezt Tinódi annál inkább észrevehette volna, mivel Guido alább említi, hogy Hercules az Alcmena fia volt. Az tévesztette meg, hogy Achillesnek semmi szerepe sincs a Jason-mondában, míg Hercules Jason mellett az expeditio legnevezetesebb tagja. — 10. ö. Ez későbbi beszúrás, de a verssor így is csak 11 szótagú. — 10. *att'afya.* Peliasnak féltestvére volt Aeson, kit erőszakkal fosztott meg az uralkodástól; ennek fia volt Jason. — *neký.* Az 1741-iki átirásnál *nékie.* — 14. Tizenégy szótagú verssor. — 15. *Irelly* (325. v. s.: irely = irigyl). L. Nyelvtört. Sz. I. 1609. hasáb: idézi ezeket: *yrellek* VirgC. 133, *iriluen* DebrC. *irelli.* Bornemisza, Evang. I. 49. stb. — 16. *minttel.* Így összeírva, „mintt el' helyett. — 18. *wendeg orzagban.* Tinódi többi műveiben is előfordul idegen ország helyett, sőt Ferdinandot is vendég királynak nevezi a János király fiáról szóló szép krónika (124. v. s.). — 20. *orzagokba[n].* A lapszélén az *n* betűt bekötéskor levágta a könyvkötő. — 20. *Kolkos.* Így (Colcos) Guidónál is. Helyesen: Kolchis. — 23. *giapa.* A Nysz. I. 1149. sz. hapaxlegomenon. A kéziratban így van ugyan, de mivel ott igen sokszor csak a -ból látjuk, hogy *i* betűt is akart írni, annak elhagyását tollhibának is vehetjük. — 23. *far* arany. Gyakran használtatik később is *sárga* arany helyett. Nysz. II. 1511. PeerC. stb. — 25. *ohettes kýral'.* Guidónál Oetes = Aetes. — 26. *Kazdagfagual.* Tinódi nyelvének azon sajátosságát, hogy a -val, -vel áthasonulás nélkül járul a szókhöz, Szilády is fölemlíti RMKT. III. k. XXXVIII. l. — 27. 11 szótagú verssor. — *leiania.* Az első *i*-nek csak pontja látszik, mint a 137. verssorban is; v. ö. 155. v. s. leyanis. és 210. leyaný.

- egy leiania wala medya wala,
 kynel fok orzagban akkor zeb nem wala:
 Az arany bep giapiutt ky akaria meg nyrnny,
 30 az langos okrokuel semben meg kel wyuny
 az laromban fogny rayttok kel santany,
 emett egy farkaniual annak meg kel wiuny: —
 Nagy kegettlen farkantt ottan meg kel olny,
 kinek az fogaytt fottig ky kel benny,
 35 az meg santott foldett welek be hnteny,
 az arany gyapiuhoz Igy kozelben lwttny: — ||
- 52 a Wegre az santafbol feg'ueres emberek,
 el fel neuekednek Igen kegettlenek,
 myhelien az foldbol el fel neuekednek,
 40 ottan w kozottok wyadaltt kezdenek: —
 Sok werék hullattuan magoka[t] meg olyk,
 Itt az arany giapiutt wgian meg nyrhettyk,
 az peleus kyral' azon gondolkodyk,
 myntt lafont boch'affa az arany giapiueryth:
- 45 Leg ottan wy wduartt kyraly Tettette,
 wigaffagott benne nagy fokatt Tettette,
 fok Io wittezekett w le wlttettette
 lafontt ait'afyatt hywatta kozykben: ||
- 52 b Iambor wyttez iaffon kozykben le wle,
 50 ezen az peleus oly Igen orwle,
 az wyttezek elott lafonnal bezelle,
 hyzelkudeft nek y nagy fokatt bezelle: —

27. *medya*. Gör. Μήδεια. lat. Medea. Guidónál Medea. — 29. 13 szótagú verssor. — *meg nyrnny*. Így és nem *megnyerni*. V. ö. a 129. v. s-ra tett jegyzetet. — 30 és 32. *wyuny*. Kéziratunk a v-t sokszor u-vel jelöli, pl. okrokuel (30), neuekednek (38) és mivel ennek írása semmiben sem különbözik az u-tól, így olvassuk és nem *vinni*-nek, a mely alak különben ebben a korban szintén előfordul (Nysz. III. 1164. h. idézi: ezekkel vinni és hadakozni Melius Sz. János, 1568. 243. l.). Hogy Tinódi a *vinni* alakot használja, erre nézve például szolgálhat »Dávid királk: »Az igaz hit mellett mint kell bajt vívni« (3. v. s.); »Ki akarsz vívnia« (11. s.); »vívnia tanulhatnak« (11. v. s.); »Hadnagyoknak tanúság«-ban: »Poganokval vívni« (151. v. s.); »Szuliman császár«-ban: szömbbevívni« (166. v. s.) stb. — 34. *fottig*. (= fogytig). Még Zrinyiné és Pázmánynál is Nysz. I. 899. h. régebben „fattyg” és „fattyklan” is. — 39. *myhelien*. Az *i*-t a szóban csak az *e* fölé tett pont árulja el; alább (153. v. s.): *mihelen*. Nysz. II. 819. h. későbbi példákat is idéz *mihelyen* vezérszó alatt. — 41. *magoka[t]*. A ,t’ betű a lapszélén levágva. — 45. *wy wduartt*. Guidónál: solennem curiam. V. ö. Ráskai Vitéz Francisco 153—154. v. s. »Sokan az vitézek szólának királynak, | Hogy végét vetnéje ő új udvarának,« és Ilosvai: Tholdi 118. v. s. »Lajosnak ekkoron vala új udvara« RMKT. IV. 245. és 364. l.

- Twdom wchiem lafon io wytteffegedett,
 es mind ez wilagon hýredett neuedett,
 55 es hog' býwed berentt te berechý engemett,
 ennýs mindeneknel feletteb tegedetth :
 Ezen kerlek meny be az araný giapiuýertt,
 Te nekem meg hozzad az en berelmemertt
 az en kýralfagom neked adom azertt,
 60: Ily en hozzam walo Te nagy berelmedertth : ||
 53 a Röwid bowal bola peleus kýralnak,
 Igen örwl wala kazdag kýral'fagnak,
 fogada az gyapiutt meg hozna battanak,
 mertt w nem alitt'a azt nagy alnokfagnak.
 65 Azonnal az iafon haiott faragttatta,
 bele gazdagfagott nagy fokatt Rakatta,
 wytt[e]zkeket melle fokatt allattatta
 az erös herkwleff mellei[e] allatta
 Tengerre eccerfmind akkor indulanak,
 70 az belnek mentteben mind addig laranak,
 nemiko[r] egy partra ký Talalkozanak
 hogý meg niúgonnanak mind el ký szallanak : — =
 53 b Wittezek hatt Iwttak Troýa hattarara,
 ott wala kýs Troia nagy kazdagfagaban
 75 az lamedon kýralý lakýk az warofban,
 nagy hattalmas wala nagy fok orzagokban,
 Sött el be arulak aifont az kýralnak,
 kartt akarna Tenni az w orzaganak,
 kýralý meg haraguek Izene lafonnak,
 80 mert Igen hýtt wala köz nep mondaíának
 Dwhös harag keppen neký eztt Izene,
 hogý mas nap fel költtig földewl ký menne
 kýralý ereiett mertt raiok kwldene,
 w benne marhaftul mind fakmantt tettettne : — =

60. *Ily en.* Így, külön írva; így is van értelme. — 63. *battanak.* Az *i*-t jelző vonást (*batt'anak*) valószínűen a lapszélel együtt bekötéskor vágták le. — 64. *alitt'a:* gyakran használt szó=vél, gondol. Nysz. I. 59. h. — 66. *gazdagfagott.* Tinódi felváltva gazdagfagot és kazdagfagot ír: 62., 74., 112., 122., 132., 133., 143. (pl. 66., 120: gazdagfag). — 68. *mellei[e].* Az *e* a lap szélén levágva. — 67. *wytt[e]zskett.* Az *e* a lapszálen levágva. — Itt említjük meg, hogy a másoló rendszeren ott szakítja meg a szavakat, a hol a lap vége éri pl. öruend-enek, zomoruffa-gban, sőt a hol a szótagok szerint való elválasztásra hely volna is, ott sem figyel rá, pl. nyáia-íkodnanak, beze-inek stb. De ez még sokkal későbbi másolatokban és nyomtatványokban is előfordul. — 71. *nemiko[r].* Az *r* a lapszálen levágva. — 73. *hatt.* Világosan így, és nem hogy-nak írva. — 75. *lamedon.* Így, Guidónál helyesen Laomedon van.

- 54 a 85 Ezt haluan wittezek Igen bwfwlanak,
eztt Izenek ottan lamedon kýralnak,
býzoný nem akarttunk gonoztt orzaganak,
de chýak niugodalmat ltt wenný magwnknak,
Töbet kel mý nekwnk larnunk az wilagban,
90 földwnkbwl ký mennwnk nagy farattlagwnkban,
de iol ra gondollion kýs troia waraban
nagy bozzw tettelett efmett waria hattra: —
Ha mý megterendwnk mý lako földwnkben,
harmad ezttendöre lezwnk kezwlétb[en]
95 nagyý örömmel löwnk w laktta földében,
kýs troýatt meg lattiuk mý nagyý örömwknben: ||
- 54 b 110 Ily nagyý sabattlagban akkoron nem lezen,
hog' az w földebwl minkett el ký kwlgión,
az köuett kýral'hoz Igen siett megien,
100 Iafon az tengeren nagy örömben megien:
Nagyý wezedelme lwn azertt az troianak,
lamedon kýral'nak priamus kýralnak,
ez lwn eredettý mind az kett troianak,
fondamentomabol el ký romlafanak,
105 Oly igen az iafon fiett az zýgetben,
ohettes kýralnak w laktta földében,
mýkoron ký zalla kolkol' zýgetteben
wigan öltözek w draga öltözettben: ||
- 55 a 110 De hogý wittez iaffon nepeuel Indula,
kýral' waroffaban þepen megien wala,
az w io termetten chiudalkoznak wala,
es nag' kazdagfagan almelkodnak wala:
Chiak hamar hýre lwn ohete[s] kýralnak,
hamar parantfola w io zolgaýnak,
115 draga öltözöttben wele indulnanak
mertt iöueffett halliak io wittez lassonnak: —
Wyttez eleyben kýral' ký indula
wýttez modra iaffon kezett fogtta wala,
Iafon zep termetten chiudalkozýk wal[a]
120 es nagy gazdagfagan almelkodýk wala: ||
- 55 b 125 Minden wigaffagual hazaban be uýue,
haza kazdagffagual meg wala öltözue
kýral' palottaýa þeppen ekeffwlue,
Iafon witteziuel nagy þepen öltözue
125 Sok Iambor wýttezek mind le wittetenek,
nagyý öröme wala az Iambor wýtteznek,

92. *waria hattra*: V. ö. Frankovith: Hasznos könyv. 1588. 7. l. »Az ember holot egyzer el mulik, többe ismeg hatra nem varando.« Nysz. I. 1359. h. — 107. *Kolkol'*. Így, tollhiba, 'Kolkos' helyett. — 113. *ohete[s]*. Az s a lapszélen levágva. — 119. *wal[a]*. Az a a lapszélen levágva.

- meg bezelle okatt az w Iöueffenek,
 hogý akarýa feýett wettný zerenchienek
 Itt az arani g'apiutt ký akaria meg nýrný,
 130 az wag az w feýett ertte el weztteny:
 hogý az kýral' halla ott kezde örwný,
 lafon kazdagfaga kezd neký maradni: — ||
- 56 a Nag' kazdag ebedett w chinalttattatta,
 leianiatt medýatt el be hiuattatta,
 135 az leiantt nagý bepen melleie wlttette
 az iaionnak kezet kýral' fogatat[a]
 Igen nag' bölchý leianý az medýa wala,
 kinel w zepfege Igen hýres wala,
 mertt wig tekintettý abrazatt'a uala
 140 kinel fok orzagban akkor zeb nem wala:
 Sok Ieles wittezek Immar weztek wala,
 az arani giapiuýert ott meg holtak wala,
 w nag kazdagfagok az kýral'nal wala,
 iaionnak wezeffett nýlwan hýzý wala: ||
- 56 b 145 Sok io Twdomaniban bölchý ördöngös wala,
 homalban az nap fentt fordithatt'a wala,
 felekett wezekett w tamaztthatt wala,
 wenekett iffýakka w berezhet uala
 Telben ha akartta az fak wiragoztak,
 150 földek meg indulttak wizek wiza folttak,
 nap hold wilagatul es meg fogýattkoztak,
 Rola Regý bölchiek ha igazat Irtak
 Reýa wittez iaiffon mihelen tekente,
 ottan w zepfegett igen meg keduele,

129. *meg nýrný.* Így és nem megnyerni, a hogy Hajdu István töröcsvári castellanus átírásában van. V. ö. 29. v. s. — 130. *az wag.* A g-t lágyító 't a fölötte álló betű szára eltakarta. — 136. *fogatat[a].* A végső a betű levágva. — 143. *w nag.* A g után ' a lapszélen levágva. — 147. *felekett wezekett.* Így és 'nem ,Szeleket vizeket', a mint az 1741-iki átíró olvasta. Azért valószínű, hogy ,vizeket' akart írni (l. 150. v. s.), mert a latin szöveg is... subito ventos inducebat et *pluvias*...-t ír. — 150. *indulttak.* E szó után törölve: *az fok.* — 152. *Rola Regý bölchiek ha Igazat Irtak.* Guidónál: Hanc credere voluit antiqua gentilitas, és alább: Ouidius sic de Medea Oetis regis filia fabulose commentans tradidit esse credendum, quod absit a catholicis Christi fidelibus credi debere, nisi quatenus ab Ouidio fabulose narratur. ismét: Hoc autem de Medea secundum fabulas ideo ponitur, quoniam sic de ea fabulose fuisse presens historia non omittit. — 153. *Reýa.* Így és nem ,Rája', mint az 1741-iki átírásban. (V. ö. 188. v. s.: reiad.)

- 155 az leýanis iafont zýueben zerette
nola az witteze gyakran nem tekintte ||
- 57 a Az Mediatt kýral' aztalhoz wlttette,
egý felöl melleie iafont le wlttette,
az erös Herkwleſt archul le wltete
- 160 ebedett hozata poharatt tölttette: —
Magában medýa gondolkodik wala,
mertt az wittez iafont wgý zeretti wala,
ettel lital neký bizoni nem kel wala,
ch'ak iafon termetet w nezhetty wala: —
- 165 Az ebed fel keluen be mene hazaban,
iafont egý hetig[en] firatta magaban,
kýral' az iafonual lwn nag' wigaffagban
eſmet az medýatt hiuata hazaban: ||
- 57 b Nagý bolondfaga lwn ohettes kýralnak
- 170 webedelnett zerze w ſep leianýanak,
parantfola hog' wíne melleie lafonnak,
nagý Týzteffeg ſerentt hog' nýaiaſkodnanak —
Wigan be wílenek laffon medýawal,
Herkwles mas felöl ohettes kýralwal,
- 175 wk bezelnek wala az fw wdwarokrol,
az leýannis bezel io wýttez laffonual: —
Sok wýttezekett en zepekett lattá
de naladnal zebet ſoha en nem lattam,
kerlek meg boch'afſad ſerelmed ohayttó
- 180 kýt az en ſýwemben arannyal bee lrttam: ||
- 58 a Gyakran gondolkottam te akarattodrol,
es igen bankottam te nagý ſerelmedrwl,
tanachiott akarok te neked adnom lgiedról,
wíttezý feiednek megh maradaffarwl: —
- 185 Rolam azertt giakran te megh emlekezzel,
es az en tanachiom fogagiad io keduel,

155. *iafont*. Az *i* nem vehető ki tisztán, pontja is hiányzik.
— 159. *arczul*. Tinódi többi műveiben is használja l. »Kapitán György«: *arczul* állnak (12. v. s.) stb., v. ö. »Szuliman cs.« szömben vívok (148. v. s.) és »Jason kir.« 271. v. s. ſemben menne, 275. szemben luttott. — 165. *Az ebed fel keluen*. Így. — 166. *hetig[en]*. A szó vége lapszélen levágva, de a rövidítés jegye (=n) kivehető. — 174—175. Guidónál: Rex autem Oetes et astantes ceteri multe confabulationis amenitate diem claudunt. Et Hercules cum astantibus coram eo multa sermocinatione de pluribus conferebat. — 177. *kk*. Teljesen szabad fordítás. V. ö. az eredetivel. — 177. *lattá* = lattam. — 179. *ohayttó* = ohayttom. A rövidítés ezen jele alább is (pl. 212.) az *m* v. *n* betű elmaradását jelöli. — 180. Csak Tinódinál. V. ö. Mészölynek a Bevezetésben idézett megjegyzésével. — 180. *bee*. Másutt be-t és bêt ír (165., 173. 35. stb. v. s.).

- mertt en neked mondom oly nagy berettettuel,
 es te reiad walo nagy gondolattomual: —
 Iaffontt az Medya kezdé igen kerny,
 190 ne akaria feyett ott w el weztteni,
 mert az arany gyapiutt mars iften oryzzy
 fok wittezek wettek ott magokatt halny: — ||
 58 b Ott nem hagia ttobett leiannak Bolany
 nem akarok ebben egiebett en ttenny
 195 es io Bolgaimttul meg Begienwitettny
 Begienuel orzagomban efmett el be menny: —
 Io erkwlchiok wagian az io wittezeknek
 Az myt fel fogadnak hogy meg telleftittyk
 uagy Börnnyw halalra w feyekett wettyk,
 200 hogy nem Begienekre aztt el ne wegeznek
 Welem azertt erröl tobett te ne bezel'
 ez dologrwl engem hogy te el intenel
 mertth kwfflebegemre azwal te Igiekeznel,
 es nagy karban engem eytteny akarnal: — ||
 59 a 205 Wgy mond az medya Immar mind iol erttem,
 de ha fel fogadod wittez aztt cnnekem,
 weled io tttettemertt el nem felechyy engem,
 mitt ttwled kewanak megh lgered nekem:
 Leg ottan twn nekyy iafon lgerettett
 210 leyany medyatt ha hozzad wez engem,
 es te orzagodban el ky wyz engemett,
 mynd holtigla hyuen meg tarttod hyttödetth:
 Nagy bölchieffegemüel aztt tezem te neked,
 hogy az arany gyapyatt meg nyrettem weled,
 215 Te egessfededen lgen orwl neped
 mertt az arany gyapyutt meg hozod Te weled: ||
 59 b Eztt hogy halla iafon ottan lwn örömben,
 mitt twlle kewanna fogada mindenben,
 az leyän Befpege lwn nagy dychierettben
 220 mert iafonnal wala oly nagy szerettettben:
 Raytta az medya ottan meg indula
 mertt az w byweben nagy berettett wala,
 ky myatth byweben nem niughattyy wala
 w nagy örömeben wytteznek Bolt wala:
 225 Erttem hogy ninchyy helie my wegezefwnknek,

196. *Begiennel*. Így olvassuk, noha az *n* és *u* egyforma jelölése megengedi a *Begiennel* olvasást is. — 196. *efmett*. E szót kétszer írta s az egyiket törölte. E sor 13 szótagú. — 199. *nagy*. *nagy*-nak is olvasható, mivel az *n*-t és *u*-t nem különbözteti meg egymástól. — 200. *nē* = nem. — 203. 13 szótagú vesszor. — *te*. Az 1741. évi átiró e szót kihuzta. — 210. Egy szótaggal kevesebb (11), valószínűen a vesszor végétől az *et* szótag (*engemet*) tévedésből maradt el.

- hýtuel ez dolognak erös Inteffenek
 ez eýuel Izenek en te kegielmennek,
 löy en hazamban legien helie hýttwnknek, ||
- 60 a Iaffon Röwid ßowal leiannak felele,
 230 walamitt akarna mind az tewö lenne,
 az att'attul leian ottan bulchiutt weue,
 w agýas hazaban ottan el be wýue:
 Nagý ßorgalmattoflan effelett war wala,
 mikoron mindenek el niugottak wala,
 235 az w kýs aprogyatt el ký kwltte wala
 kiüel wittez iaffont be hiuatta wala:
 De az wittez Iaffon hozza be mentt wala,
 azon az ßep leianý nem bankodik wala,
 Iafon az leyannak zepen közöntt wala
 240 kinek közönnettý kellemettes: wala — =
- 60 b Ottan az medýa öttett kezen foga
 wittezt w agýara ßepen le wlttette,
 nagý wig keduet neký az leiani leente,
 kýuel Iaffon ßiuett inkab fel gerieztté
- 245 Magatt az iaffonnak w ott kötteleze,
 az w kezen iafont mertht w meg eskwtte,
 hogy wttetht holtiglan twle el nem wettne
 es w orzagaban wttett el ký wynne —
 Battórfagok wala w nagý örömökben,
 250 fokat elő hoza az att'a kýnttfeben,
 az iafonnak ada w nag' örömeben
 leyán neký ada ördöngös könyueben: ||
- 61 a Ott w neký ada kett fele kenettett,
 kýuel meg gyözheffe az langos ökrökett,
 255 es w neký ada egy arani gywrwyett
 kiben bölchiek Irnak ch'oda drága köwetth
 Wala Illien hazna az nagý draga könek,
 kýtt mostýs az bölchiek Irnak akatfefnek,
 ký wýaban tenne azt meg nem lattnaýak,
 260 az ßýlýcýaban azt előzör lelttek,
 Ahkatefuel mentt woltt eneas kartagoban,
 mikor digo azoný be mentt az templomban,

226. *erös Inteffenek*. Valószínű, hogy a másoló hibája *erösítésé-*
nek helyett. — 231. *att'atul*. Törölve utána: *az*. — 233. *effelett*.
 V. ö. Guido bőbeszédű körülírásával. — 235. *kýs aprogyat*. Guidó-
 nál: *quandam anum sibi domesticam et nimis astutam és Bevez*. —
 257. *Illien*. A második *i* nem vehető ki tisztán. — 258. *akat-*
fefnek. Guidónál: *Hunc lapidem sapientes achatem appellat*. — 260.
ßýlýcýaban. Guidónál: *in insula Sicilie*. — 261. *Ahkatefuel*. Így
 ‚Akhatefuel‘ helyett. — 262. *digo*. Így Dido helyett. Didót Guido nem
 említi, sem az ő templomba menetelét, ez mutatja, hogy Tinódi az

- wirgýlius Irýa az eneidesben
nem latta wtt akkor fenký az templomban: ||
- 61 b 265 Az lafontt Tanitta ott az ßep Medýa,
az langos ökrökett mintt kel meg býrnýa,
es az merges farkantt mintt meg kel ölnýe,
mars iften hattalmatt mýntt megh kel chýalnýa: —
- 270 Röwid ßowal lafon neký megh kößöne
chýak egý folio wýzen monda alttal menne,
az langas ökrökuel mikor szemben menne —
mý den tétett lafon kenettuel megh kenns:
Chýwda keppen wkett w meg býrtta wala,
az lañban foguan welek ßanttott wala,
- 275 eñmet az farkannýal ßemben luttott wala
nagy erös wýadaltt welek Tartott wala: ||
- 62 a Rwttalmas az farkani Igen merges wala,
langaua! mergeuel igen erös wala,
az kenettuel lafon Igen enihýttý wala,
- 280 langatt es nagy mergett w el oltt'a wala.
Wýaban az gýwrwt lafon tötte wala,
wýtteztt az nagy farkaný nem latthatt'a wala,
azertt az nagy farkantt w meg gýözttte wala,
kýnek w fogáytt mýnd ký törítte wala:
- 285 Chýnalttattott wala medýa egý tornýott,
kýból nezý wala wýtetz wratt lafontt
nagy firuan ohaýtt'a wýttez wratt lafontt,
hogý w bölchieffege meg ne chýalna lafontt: ||
- 62 b lafonttul ott az fog földben hinttettettek;
- 290 merö feguereffeg fel neukekedenek,

Aeneist is ismerte (I. Bev.) Virg. Aen. I. 312., 479., 496. v. s. Vergilius mit sem tud a látatlanná tevő kőről, nála Venus felhővel vonja körül Aeneast és Achatest ezért nem láthatja Dido. — 263. *wirgýlius Irýa az eneidesben*. Guidónál: »Et hunc [i. e. lapidem] Eneam scripsit virgilius gestauisse. A mit Tinódi így vezet be, Vergiliusnál megtalálható (Aen. I. 479., 496., 516., 580—1., 586—7. v. s.), ellenben az a mit Guidó mond, későbbi fictio. V. ö. Comparetti: Virgil im Mittelalter. Leip. 1875. 102. l., a hol Achatesről egy másféle allegorikai magyarázat olvasható. — 271. *langas*. Fentebb (30., 254., 266. v. s.) langos-t ír, ez is javításnak látszik, *langos*-ból. — 272. *mý den*. Így *minden* helyett. A latin szövegben csak ,quo (medicamine) ipsum linire suasit' áll. — 274. *Iañban* = Iaromban. — 277. *rwttalmas* = rut I. Nysz. II. 1484. h. — 278. *langaua!* Így, v. ö. Nagyszombati Codex 44.: Zeremec túze langa. Nysz. II. 518. h. — 279. 13 szótagú vesszor. — 290. *merö* [nem: *miről*; a mit l-nek néztek, az az előtte levő sorban az *f* alsó szára.] *feguereffeg* [így -k helyett] *fel neukekedenek*: Guidónál: ex quorum semine nascuntur statim milites.

- ottan w közöttök wyadallt kezdenek
 egy mas nyatt fottig mind meg ötletenek,
 Az koshoz fyettuen ott meg ölte wala,
 Rola az arani gyapiutt le foztotta wala,
 295 az nagy nyereffeguel nepehez indula
 kyk nagy berettettuel wkett waryak wala :
 Raytta az herkwles Igen örwl wala
 mind az ifteneknek halatt attak wala,
 ohettes kyral'hoz el be mentek wala
 300 ky igen io keduel nem fogatta wala : ||
 63 a Ezen mind nepeuel chiudalkozyk wala,
 az gyapiu meg nyrest igen bania wala
 azert sinnel lafontt wigan tartt'a wala
 ott az bep medyatt be hyuatta wala :
 305 Tönek wigaffagott ott az wyttezeknek,
 az leiantt wlttette mele az wittezeknek
 laffu bowal bola az lafon wittezeknek,
 hog' az eiuel ketten wk eg'giwtt lennenek :
 Wigaffagok wttan egy maftul menenek,
 310 eiuel ketten özwe wk egiwtt lennenek,
 keduek berentt wkys wigan örwendenek,
 az io berenchienek hala adafth Twnek : ||
 63 b Röwid wdö muluan wtt el kezwlének
 ohettes kyralltul bwchiutt sem weuenek,
 315 lafon medyaua! onnan erdenek,
 nag' wigan tengeren wk el erdenek,
 Fohazkodik wala kyral w byueben,
 hogy leiania wala akkor el wittelben
 es nag' fok kar wolna w draga kenttfeben
 320 laffon medyaua! wala nagy örömben
 El be hogy lwttanak az teflaljaban
 peleus kyralnak az az w orzagaban
 hog' peleus latta iafontt wigaffagban
 ottan biue effek nagy zomoruffagban : ||
 64 a 325 Chiuda keppen kyral' azt lrely wala,
 hogy iafon sok kenchiet akkoron nyertt wala,
 az arany gyapiuttys w meg nyrtte wala
 bep leyani medyattys el ky hoztta wala :

296. *wkett.* (lat. ipsum) valószínűen tollhiba, *wlett'* helyett. —

313. *wtt.* *wk* helyett? — 315. *erdenek.* Tollhiba *eredenek* helyett, mint a köv. sor mutatja. — 319. *kenttfeben.* Fentebb (250): *kynttfeben.* V. ö. 326. v. s. — 322. *az az.* A szótagok száma is mutatja, hogy a másoló tévedésből írta kétszer. — 326. *kenchiet.* A lapszélére esik s a második *t* a könyvkötő levágta. V. ö. a 319. sorra tett jegyz.

- laffontul medya wegre meg chyalattek,
 330 hÿttÿ fogadafa mÿnd el feleÿtettek,
 mert nag chyalardsfagual wegre megh ölettek
 kÿn wegre az lafon olÿ Igen bankodek :
 Troia bozzwffaga mÿnd ezeben wala,
 az lamedon kÿral' hogÿ el wztte wala,
 335 azt w az kÿralnak hÿrre atta wala,
 kÿkett az Troÿara Indÿttattott wala : ||
 64 b Ez lwn eredettÿ mind az kett Troÿanak,
 fundamentomabol el kÿ romlaffanak,
 az kortt az görögök nag' bozzutt,
 340 kÿral'ok wittezzek fokan megh halanak :
 Finis hÿiús 1566.

329—332. v. s. A latin szöveg csak ennyit mond: »postponens etiam tamquam ingratus, quicquid promissorie agere debuit in Medea(m)«, M. megölését nem említi. — 339. A másolónak tollában maradt verssor utolsó szava t. i. *allanak*. Az ének végén levő évszám csak a másolásra vonatkozhatik.

DÉZSI LAJOS.